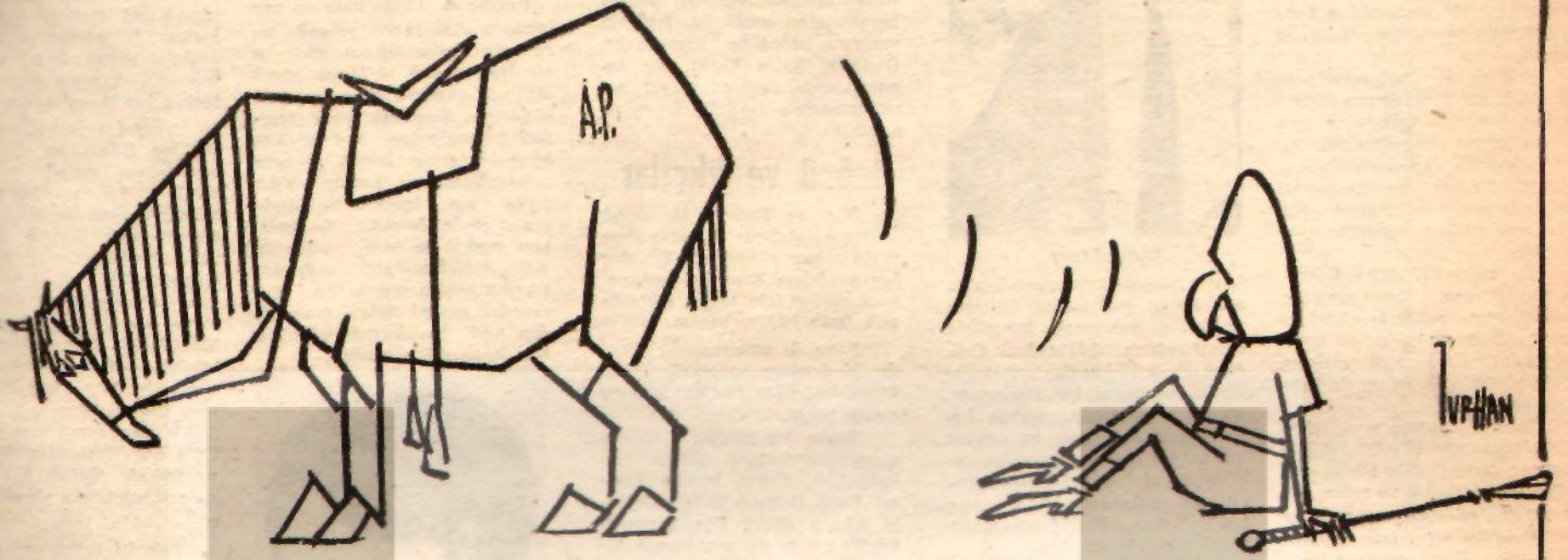

**TÜRK
İŞÇİSİ
ARTIK
YETER
DIYOR**

YÖN

HAFTALIK GAZETE

Inonu, koalisyon için A.P.yi denemekten vazgeçti.

(Gazetelerden)

BAKIŞ

Göl kıyısında

Millî temaya

Bir tek adamın «belki tuttururum» ümidiyle göle maya atışını, milletçe bir kenara çekilmiş, seyrediyoruz. Bakışlarımızda öylesine bir şüphecilik, hâlimizde öylesine bir umutsuzluk var ki, bütün bu genel durgunluk ortamında, tek adam, bazılarında, ters suratlı bahlara karşı vuruşan bir efsane kahramanı gibi görünüyor. Bazan da, tek adam, gözümüzde hemen küçülüyor: Sırf kişiliğindeki bütünlüğü korumak, giriştiği bir davayı her ne pahasına olursa olsun ispat etmek gayreti içinde, gerilikler ortasında çarpınan bir milletin değerli yıllarını bencilce harcamakta mıdır, diye soruyoruz kendi kendimize.

Bu satırların yazıldığı sırada, hükümet buhranı hâlâ çözülmüş değildir. Pazarlık, henüz, partilerarası seviyeye bile yükselmemiştir. Şimdilik, partiler parçalanmakta, gruplar toplanıp dağılmakta, hizipler birbirini yemekte, yönetim kurulları devrilişip yıkılmaktadır. Bütün bu hengâmenin «nasıl» koptuğu bilinmiyor ama «neden» koptuğunu bilen de yok. Herkâste, bir deney işçisi içinde oradan buraya koşuşan, kenarlara ve birbirine çarpan küçükük yaratıkların telâşi var. Millet, bu birkaç yüz politikacının neler etrafında birleşip nelerden dolayı dağıldıklarını, birbirleriyle neden küşüüp neden barıştıklarını bile bilmiyor. Belki de, politikacılara göre, «politika» devlet yönetmek değil, bütün bu birleşip dağılmaları ustalıkla başarmaktan ibarettir. Türk demokrasisi gibi, Türkiye'deki hükümet buhranları da başka yerlerde görülmeyen şekiller alıyor. Koalisyonların iktisadi ve sosyal konulardaki belli programlar etrafında kurulması, buhranların da bu programlardaki anlaşmazlıklar yüzünden çıkması gerekmez miydi?

Millî takım

Yeni hükümeti kurmak görevini, hiç tereddüt geçirmeden, tekrar üzerine alan Sayın İnönü bu defa çok daha elverişli şartlar içindedir. Geçen Ekim ve Kasım aylarından farklı olarak, artık her ne şekilde olursa olsun hükümet kurulmuş ve bu uğurda, önceden hazırlanmış ve

hiç de bakan olmayacak adlarla doldurulmuş listeleri bile kabul etmek zorunda değildir. Siyasal partiler, bu defaki hükümetin, bir takım halinde çalışabilme imkânları, kabiliyetleri ve görüşleri ölçülerek, Başbakanca seçilmiş kimselerden kurulmasına imkân veriyor. Karşıdaki iktisadi ve sosyal davalar gün gibi aşkâr olduğuna göre, meydana getirilecek hükümetin de bu davalara en kestirme çözüm yolları bulacak dinamik unsurlardan kurulması kadar tabii birşey olamaz. Fakat Türkiye'nin, Parlamento içindeki veya dışındaki siyasi kadrosu bellidir. Bu siyasi kadro, çok büyük çoğunluğuyla, Türkiye'nin ihtiyaç olduğu dinamizmden, radikal görüşten ve halkçı tutumdan mahrum. Yıllar yılı hep aynı sosyal tabakalar içinde, aynı klişe fikirler etrafında dönüp durduğumuz yüzünden siyasi hayatımız kısırlaşmış, körleşmiş ve uyusup kalmıştır. Ortada görülen kalabalık aldatıcıdır ve temelsizdir. Bu bakımdan, «en dinamik ve en kabiliyetli» unsurları seçebilme konusunda Sayın İnönü'nün tam bir imkân bolluğu içinde bulunduğu da söylenemez. En iyilerini bulsa bile, böyle bir takımın geniş siyasi kadro tarafından nasıl karşılanacağı ayrı mesele. İşçiyse biraz daha söz hakkı verilmesini savunduğu için bir Bülent Ecevit'e «kollektivist» damgasını yaptıran, servet beyanının kalmasını istediği için liberal Şefik İnan'ı özel teşebbüs düşmanlığıyla ifham eden zihniyet, bu hayali dinamik kadro için kimbilir neler uyduracaktır?

Sistem

Çok kimsenin gözünden kaçan bir başka nokta daha var. 1961 Anayasasıyla ortaya konan devlet sisteminde, hükümet çalışmalarını parlamento çalışmalarından ayrı düşünmeğe imkân yoktur. Başta bir deyimle, Türkiye'de iş görmeyen sınırlarını tayin eden, yalnız hükümetteki kadro değil, parlamentodaki kadrodur da. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında her yerde yürütme organına tanınan hareket serbestliğini yeni Türk sistemiyle tanımak mümkün olmuştur. Hükümet, yapabileceklerinin çoğunu, kanunla yapabilecek, iktisadi ve sosyal hayatı düzenleme yetkilerini ancak parlamentonun lütfedip

verdiği çerçeveler içinde başarabilecektir. Yürütme organının imkânları bakımından, Türk Anayasası, Fransa, Almanya ve İtalya Anayasalarından da geridir; hem de Türkiye'de çözülmesi gereken meseleler oralandakilerden çok daha köklü ve hızlı hamlelere ihtiyaç gösterdiği hâlde... Mendere devrinin, bilim ve siyaset çevrelerince yanlış yorumlanması, «kuvvetli yürütme organı» formülünün yeni sisteme sokulmasına imkân vermemiştir. Demek ki, özellikle başlangıç devresinde, en iyi unsurlardan kurulmuş bir hükümetin bile, parlamentonun genel tutumundan farklı olarak çalışabileceğini sanmak yanlış olur. Önümüzdeki aylar, beş yıllık plânın yürürlüğe konabilmesi, gerekli zeminin hazırlanabilmesi ve dış yardımların alınabilmesi için bazı «çerçeve — kanunlar» ın Parlâmentodan geçmesini gerektirecektir. Meselâ, bir «kanun iktisadi teşebbüslerinin reorganizasyonu» davası vardır ki, dış yardımların istenen ölçüde verilmesi için ileri sürülen şartlardan biri de budur. Fakat Parlâmentonun şimdiye kadarki davranışı, Hükümeti bu konuda bir tasarı getirmeğe sevkedecek derecede cesaret verici olmadı. Hattâ, yapılan sondajlar Parlâmentoya getirilecek bir reorganizasyon tasarısının istenenden bambaşka sonuçlar doğurabileceğini ortaya koyuyor. Parlâmentodaki çoğunluk, yerli ve yabancı bütün uzmanlarca ileri sürülen tavsiyelerin aksine, iktisadi devlet teşekküllerindeki idare meclislerinin tekrar kurulmasını istemektedirler; çünkü böylece siyasi ganimetleri dağıtmak ve adam memnun etmek kolaylaşacaktır.

Örnekleri daha da arttırmak mümkün. Hattâ, aynı sonuca, Parlâmentonun geride bıraktığımız yedi aylık çalışmasına bakarak da varılabilir. En iyi unsurlardan kurulacak bir hükümetin tek başarı kazanma ihtimali, kuvvetli parti disiplininin uygulanabilmesiyle ortaya çıkacaktır. Hükümette alınacak kararların parti gruplarına kabul ettirilmesi ve böylece, istenen bütün tasarıların çıkarılabilmesi. Ama bu da bir şartı zorunlu kıyor: Hükümette görev alanların, aynı zamanda partilerine söz seçirebi-

lecek birer kuvvetli lider olmaları. Geçen koalisyonun çöküşü, biraz da, A.P.'nin, hükümet içindeki kadrosuna karşı, hükümet dışında başka ağırlık noktalarının belirlemesi idi.

Ama Türkiye'de bugün esen kötümserlik havasının başlıca sebebi, partilerin durumu değil. Sayın Aren'in belirttiği gibi, hemen tutulabilecek bir başka alternatifin kesin ve teşkilatlı olarak ortaya konamış olmasıdır. Halk, Parlâmentodaki çok gruplu «muhafazakâr parti» den bezginliğini açıkça ifade etmektedir, fakat yerine neyi koyabileceğini iyice görmüş değildir. Bu bakımdan, yeni fikirlerin yayılması, sosyalist görüşlerin ortaya konması konusunda son bir iki yılın, hattâ birkaç ayın çalışmalarını asla yeter bulmamak, daha geniş faaliyetlere ve teşkilatlanmaya doğru gitmek gerekir. Türkiye için, bugünkü çıkmazlardan kurtuluşun tek yolu sosyalizm olduğuna göre, sosyalizme inananlar bu inançlarını kütlelerdeki özelemlerle birleştirmelidirler.

Sağaçıklar

Sosyalizmin yayılması, yalnız çıkmazdan kurtulmak ve birşeyler yapabilmek için şart değil, aynı zamanda Türkiye'yi bekleyen bir başka tehlikeden kurtulmanın da tek yolu. Türkiye'de faşizm tekrar hortlamıştır. İrkçilerin ve totaliter muhafazakârların şimdi Parlâmentoda epeyce temsilcileri, sayıca hayli kabarık gazeteleri, dergileri var. Bunların göl kıyısındaki davranışları çok daha romantik: Lamartine gibi, «zamanın uçuşunu» durdurmağa çalışıyorlar. Dünyaları hâlâ Orta Asya ve Viyana kapıları dünyasıdır; nüfus artışı, iktisadi yoksulluk ve sosyal gerilik onlarca mesele değil hâlâ.

Sosyalistler, memleketi tek adamın umutsuz çırpınışlarına veya sağcı hayalverilerin maceralarına terketmemek için çalışmak, kuvvetlenmek ve genişlemek zorundadırlar. Koalisyon eğlencelerinin gerisinde yatan boşluğu ancak sosyalist düşüncenin getireceği gerçekçi çözümler doldurabilir. Gerisi, bugün dikilse bile yarın yine sökülecek olan bir yamalı bohçadan ibarettir.

Mümtaz Soysal

Buğday ve Plân

Buğday fiyatına zam meselesi, Plâncılar ve politikacılar arasında münasebetlerin nasıl gelişeceği hakkında tam bir fikir vermiş. Sık sık plânlama uzmanlarını ziyaret eden İnönü, bu çok önemli kararda onların sözünü dinlemedi. Politik hesapları, uzmanların tavsiyelerine tercih etti. Bu, Hükümetin Plâni yürütmekte ne kadar zayıf kalacağını delildir. Parlametodan şikâyete başlamadan önce Hükümetin bu durumu üzerinde durulmalıdır.

Buğday fiyatları meselesinde Plânlama Teşkilâtının görüşü şudur: Çiftçinin kalkınması için büyük gayret gösterilmelidir. Zira kalkınma en önemli davamızdır. Çiftçiyi ve memleketi kalkındırmanın en sağlam yolu, ona ucuz istihsal vasıtaları vermektir.

Bu maksatla, gübre fiyatları ucuzlatılmıştır. Ona ucuz araç, ucuz tohum, istihsale yönelik bol kredi ve daha çeşitli istihsal kolaylıkları sağlanmalıdır. Memleketin kalkınması da buna bağlıdır.

Buğday fiyatına zam, çiftçiyi kalkındırmanın yolu değildir. Bundan geniş ölçüde büyük çiftçiler faydalanacak ve artan çiftçi geliri istihlâke gidecektir.

Davamız ise fazla yatırım yapmaktır. Diğer taraftan buğday zammı, fazla yatırım yapmaya hazırladığımız bir devrede tehlikelidir. Bu yıl, mahsul 1 milyon ton fazla olacaktır. İstihsaldeki yükselme, buğday ziraatı yapanların gelirini yüzde 15-16 arasında arttıracaktır.

Böyle bir durumda fiyatları yükselterek, daha fazla gelir artışına sebebiyet vermek, bunun ekme fiyatlarına ve işçi ücretlerine aksedeceği de düşünülürse, enflasyona yol açabilir ve Plân hedeflerine erişilmesini tehlikeye düşürebilir.

Plâncıların kalkınma ve istikrar açısından yüzde yüz doğru olan bu görüşünü, İnönü Hükümeti dinlememiş ve politik hesaplara boyun eğmiştir.

Olay, politikacılarımızın ve bizi idare eden siyasi kadronun, Plânlı gödişeye ayak uyduramayacaklarının en kesin delilidir. Bununla beraber, genel fiyat seviyesinin çok altında kalan buğday fiyatlarına zam yapılmasını gerektiren haklı sebepler de vardır. Ancak bunun doğuracağı enflasyonist tesirleri önleyecek tedbirleri de birlikte almak lazımdır. Hükümet, bu tedbirleri almamıştır.

Şefik İnan

İstatikçi İnan

Servet beyannamesindeki ısrarı ile sempati toplayan Maliye Bakanı Şefik İnan, bir ordinar-yüs profesörün, profesörlük sı-

Bahir Ersoy

fatıyla bağdaştırılmıyacak olan mübalâgalı iddialarını, bir istatistikçiye yakışacak kesinlikle cevaplandırdı. 147'lerden Ord. Prof. Ferit Hakkı Saymen, işsizlik konusundaki bir seminerde, işsizliğin sebebinin servet beyannamesi olduğunu, bu yüzden 2.5 milyar liranın piyasadan çekildiğini söylemişti! İşçileri yandırmak maksadıyla ortaya atılan bu Acem mübalâgasına Şefik İnan'ın cevabı şu oldu:

«1961 başında tedavüldeki para mevcudu 4 milyar 452 milyon lira idi. Aynı gün bankaların kasalarında 774, maliye veznelerinde de 17 milyon lira vardı.

Yani özel şahısların cebinde 3 milyar 661 milyon lira kalmıştı. Şayet servet beyannamesi yüzünden 2.5 milyar piyasadan çekilseydi, geriye tedavülde sadece 1 milyar 161 milyon lira kalırdı.

Böyle bir hâdisenin vukuu ise hem mümkün değildir, hem de akla aykırıdır. Zira 50 milyar liralık bir milli gelirin gerektirdiği tedavül 1 milyar 161 milyon lira nakit'te sağlanamaz.

1961 yılında servet beyannamesi vermesi gereken beyannameli vergi mükelleflerinin sayısı 188 bindir. Demek oluyor ki, servet beyannamesi en çok 188 bin kişiyi ilgilendirir. Servet beyannamesi yüzünden 2.5 milyar

liranın gizlendiğini düşünmek, 3 milyar 661 milyon liranın 2;5 milyarlık kısmının 188 bin kişinin cebinde bulunduğunu kabul etmek demek olur ki, bu da aklın ve mantığın kabul edebileceği bir şey değildir.»

Çalışma Meclisinde patron sözcülüğü yapan İş Hukukçusu Ordinaryüs Saymen, işçileri yandırmak için uydurduğu 2.5 milyar lira hikâyesine verilen cevap karşısında bakalım ne diyecek? Esasen işçiler yanılmamışlardır. Bütün sendika liderleri, servet beyannamesi usulünün, işçilerin yararına olduğunu bilmektedir. Özellikle Bahir Ersoy, her konuşmasında, işçilere servet beyannamesinin faydalarını anlatmaktadır.

İnönü ve İrkçiler

İrkçi ve Turancı bir dergi İnönüyü anlatıyor. Yazıdan devşirilmiş bazı cümleler: «Zihinler Lozanı daima Sevr ile mukayeseye alıştırdığı için Lozan gözlerde pek fazla büyümektedir..»

Şunu da unutmamak lazımdır ki Lozanın yapısında ikinci murahhas Rıza Nur'un payı ve emeği büyüktür..»

Başka bir cümle: «Harbe girmeyişin isabetli olduğu muhakkaktır. Fakat bunda Mareşal Feyzi Çakmak'la İstanbuldaki Alman Elçisi Von Papen'in büyük payını da unutmamak lazımdır..»

Diğer bir parça: «Onun psikolojisi üzerinde mühim bir tesir yapan olay; Cumhuriyetin ilk yıllarında Moskova'ya yaptığı resmi ziyarettir. Ruslar, İnönüye yalnız büyük fabrikalarını, başarılı inşaatlarını, güzel binalarını ve o gün için iyi giydirilmiş işçileriyle o gün için ve İsmek Paşa şerefine hazırlanmış tablodolarını gösterdiler. İnönü bunlara samimi olarak inandı ve o sahnenin arkasında hâlâ devam eden sefaletle zülmün korkunç ve iğrenç çehrelerini göremedi. Birinci Cihan Harbi sonunda kısaca gördüğü Almanya ve Fransa İnönünün üzerinde iz bırakmamıştı. Ama Moskova seyahati kendisini büyüterek Rusyanın büyük ve ileri bir devlet olduğunu ona telkin etti ve bu telkin Suriye ırcatı dolayısıyla İngilterenin yaptığı telkinden hiç te aşağı olmadı. Bu telkin de İnönü-

nünün dış siyasetindeki mühim faktörlerden biri oldu ve bilhassa Atatürk'ün ölümünden sonra, Rusyayı fazla mühimsemek politikası yüzünden milli kayıplarını hayli kabarttı.»

Başka bir cümle:

«1944 de Türkçülere karşı şiddetli düşmanlık yoluna sapsa İnönü için büyük bir siyasi hata olmuştur. Ve İnönü siyaset hayatı boyunca bundan çok zarar görmüştür. Bu zararların sonuna geldiğine de hükmolunmaz. İnönünün hâlâ hatasını anlamayıp eski yanlış yolunda ısrar etmekte olduğunu gösteren bir işaret onun 11 Mayıs günü Milliyet gazetesinde çıkan bazı sözleridir. Gazeteye göre, Marinali gençlerden onu ziyaret eden bir gruba İnönü, Doğuda yaşayanların bir kısmına Kürt diyen bir yazı münasebetiyle aynen şöyle demiştir: Bu anlayışa mukabele edin, hükümet sizi destekleyecektir. Bunlar ırkçılık yapan sağıcılardır. Turancılık peşindedirler. Otuz yıldan beri karşılığında olduğum için bana düşmandırlar..»

Sakir Keçeli

C.H.P. Gençleri

C.H.P. Gençlik Kollarının Orta Anadolu Bölge toplantısı, Parti idarecileri ile C.H.P. li gençler arasındaki görüş uçurunu-

munu büyük bir kesinlikle ortaya koydu. Parti Genel Merkezinde yapılan toplantıda Orhan Öztrak gençlerin tenkidlerini cevaplandırmakta büyük güçlük çekti.

«C.H.P. eşraf partisi hâline gelmiştir.» diyen Eskişehir delegesi Ertekin Tanrıyakul uzun uzun alkışlandı. Niğde Delegesi Emre İleri, İnönünün «Toprak reformu sadece toprak dağıtmak değildir.» sözlerini telmih ederek «Toprak reformunun esas toprak dağıtmaktır.» dedi. İleri ayrıca, Topaloğlu ve Oral gibi ağaların bakan olmasına çattı ve İçişleri Bakanının mutlaka Atatürkçü bir insan olmasını istedi.

Yozgat delegesi Sakir Keçeli ise, C.H.P. nin ilkelerinden uzaklaşması meselesi üzerinde durdu. C.H.P. nin Atatürkçü ilkelerinin 1945 ten itibaren döndürüldüğünü söyledi. Halkçılık ilkesinden uzaklaşan demokrasi olamayacağını, «özel teşebbüsün yapamadığını devlet yapar.» tarzında bir devleteçiliğin gülünçlüğünü ileri sürdü. Keçeli «devleteçilik halkın sömürülmesine engel olmaktır. Halk Partisi bunun için kurulmuştur.» dedi ve C.H.P.deki eşraf baskısını, partinin Köv Enstitüleri Halkçuları ve toprak ağaları karşısındaki gevsek tutumunu şiddetle tenkit etti.

Öztrak, gençlerin sert tenkidlerini «Devleteçilik anlayışımız, ferdin yapamadığını yapmaktır. C.H.P. de servet düşmanlığı yoktur.» tarzında beylik sözlerle geçiştirmeye çalıştı. C.H.P. Genel Sekreter yardımcısı, CHP. halka güven vermediği için kayıpların düşen gençlere «Oyların yüzde 38 ini alıyoruz. Bu kadar devrimden sonra, oyların yüzde 38 ini almak, halkın bizi tuttuğunu gösterir.» cevabını verdi.

Görüldüğü gibi C.H.P. idarecileriyle devrimci ve halkçı gençlik arasındaki, Menderes'te mücadele sırasında gözükmeyen temelli görüş ayrılıkları artık suyun yüzüne çıkmıştır. Partinin muhafazakâr tutumu devam ettiği müddetçe, bu mesafe genişleyecektir.

Yaz sonuna doğru toplantı beklenen C.H.P. Gençlik Kolu Kurultayı, temelli görüş ayrılıklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Ceyhan AP Kongresi

Kadirinin toprak ve su ağası Tevfik Coşkun'un da izlediği Ceyhan A.P. Kongresi bir hayli başarılı geçti. Kozanlı bir A.P. H.YÖN ve Zübük gazetelerine ve Yaşar Kemale çatarak, ağaların ağasını keyiflendirdi. Kongrede «Biz elhamdülillah müslümanız, elimizde tesbih, ağızımızda Kur'an Caminin yolunu biliriz, C.H.P. ileri ise Allah yazarken küçük harf kullanır. Dine hürmet etmezler.» tarzında konuşmalar sık sık işitildi.

Bu arada bir delege ise Ceyhana genelev açılmasını istedi.

Türkiye İşçi Partisi

Sosyalist Partisini de saflarına alan Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, bir basın toplantısı yaparak hükümet buhranı üzerinde durdu.

Halen Mecliste, toprak ağaları ile sermaye çevrelerinin temsil edildiğini, işçi sınıfı ile emekçi halk kütlelerinin sözlerini işittirecek durumda olmadığını, asıl buhranın bu dengesizlik yüzünden ortaya çıktığını söyledi.

Aybara göre, 27 Mayıs'tan sonra, sosyal, ekonomik ve politik reformlar yapılmadan seçimlere gidilmesi, meclislere eski tip bir çoğunluğun gelmesine yol açmıştır.

YÖN, 13 HAZİRAN 1962

REJİM

Tevetoğlu sahnede

Hükümet bahrani, «Bakalım A.P. ne düşürecek» diye beklemektedir. A.P. ordunun müdahale etmesine inananlar ile mücadeleden sonra dayanak arasında bölünmüştür. Bu iki grup arasında bir sürü mütereddit vardır.

Ordu müdahalesine ihtimal vermeyenlerin başında İrkçi ve Turancı azınlık vardır. Tevetoğlu'nun sürüklediği İrkçiler, bu bakımdan kendilerini İnönü'den de avantajlı sayıyorlar ve rejimin çökmesinden kârli çıkacaklarına inanıyorlar. Tevetoğlu'lara göre, rejim yıpranmaktadır. Rejimin yıpranması İnönü'nün yıpranmasıdır. Bu durumda İnönüye karşı bir tutum ise onlara dayanmak zorundadır. Nureci Saadettin Bilgiçten destek bulan Tevetoğlu, bu mantıkla, adeta bir grubun sözcüsü gibi davranmaktadır.

Atatürk aleyhtarı Tevetoğlunun Atatürkçü zinde kuvvetlerin hislerini hiçe sayan bu Makyavelce hesapları, elbette boşa çıkacaktır.

Fakat bu hesaplar, İrkçi, Turancı ve Nurcuların bugün fütursuz davranarak, puan toplamasına yol açmaktadır. Nitekim İrkçiler, teşkilâtın, Milletvekili ve Senatörlerin İnönü aleyhtarı hislerini istismar ederek partinin yetkili organlarını ele geçirmişlerdir. Ordu müdahalesinden endişe eden mutedil grup, hezimete uğramıştır. Bunlara ya partiden istifa edip İnönüye veya Y.T.P. ye sığınmak ya da parti içind- susup oturmak kalmıştır.

Menderesin Adana Valiliğinden İnönü taraftarlarına gelen Turhan Kapanlı, bu durumu şöyle değerlendirdi: «Bir parti bu içinde faşistler hükümdür. Milliyetçilik maskesini takıp partide istedikleri gibi at oynatırlar. Bu partiden hayır gelmez. Ayrılmaktan başka çıkar yol yok». Fakat İrkçi ve Nurcu azınlığın «Ordu bize karşı değil» propagandası ve kendilerinden emniyetleri, partiden ayrılmakta tereddüt edenlerin sayısını artırmaktadır. İrkçiler gırtlak kavvelidir. Sıra pek yakında Gümüşpala'ya da gelecektir, onun yerini belki de kabiliyetlerini israf eden eski DSI genel müdürü Süleyman Demirel alacaktır.

Bu durum yeni Hükümetin teşkilini güçleştirmekte, sabırlı İnönüyü beklemeye sevk etmektedir.

inönü bekliyor

Başbakan adayının, kenardan politika alanını seyrettiği günlerde yaptığı hesap şuydu: Birinci koalisyonun muzıkçı ve hurçun ortağı AP de oldukça geniş bir huzursuzluk ortaya çıkmıştı. AP süratle bölünmeye gidiyordu. Bu partinin içindeki mutediller Gümüşpala ve şürekâsını alaşağı edip idareyi ele alabilirlerse ne âlâ, yok ele alamazlar ise, daha önce kendisine vaadettikleri gibi AP den koparlar, peşlerinden de 70 — 80 kişiyi sürüklerlerse gene ne âlâ. Her iki şıkta da, ikinci koalisyonu AP ile kurmakta fayda vardı.

İnönü, mutedillerin AP içinde idareyi ele geçireceklerinden, hiç değilse idareyi ele geçiremedikleri takdirde başta AP kadrosundan bakan olmuşların idaresinde bu partiden kopup geniş bir grup kuracaklarından emin bulunuyordu. Kâmuran Evliyaoğlu, Ahmet Topaloğlu, Cavit Oral, Necmi Ökten, Turhan Kapanlı, Cevdet Perin gibilerin bu konuda verdikleri garanti kendisini tatmin ediyordu.

Gelgelelim, hafta içinde hesap hiç de evdekine uygun bir şekilde çıkmadı. Ortalık tozdan dumandan birbirini görmez bir hale geldi ve AP mutedilleri, bir iki istisnası dışında yeteri kadar enerji sarfedemediler, sözlerinde durup durumama konusunda dahi tereddüt geçirdiler.

Mutedillerin, biraz da bakanlıklar elden gidiyor endişesi ile, kendi gruplarındaki arkadaşları ile birlikte yaptıkları ilk çıkış, AP grubunu toplantıya çağırma oldu. Aslında AP Parlamento Grupları normal olarak salı günleri toplanırdı ama, mutediller, Grup Başkanı ve Grup Yönetim Kurulundan pek emin olmadıklarından, Grubun mutlaka toplanması zımında bir de önerge hazırladılar. 46 kişinin imzaladığı önerge, Grubun mutlaka toplanmasını sağlamaya yetecek sayıda imzaya sahipti. Anesk önergeleri hazırlayanlar, biraz işgüzarlıklarından biraz da acelelilik ve acemiliklerinden önergelerinde Grubun toplantıya çağırılma gerekeceği olarak, «Partinin politikasını görüşmek ve tesbit etmek üzere» diye bir kayıt koydular.

Halbuki AP tüzüğüne göre bu yetki Merkez Yönetim Kurulundadır. Bu yüzden önerge, hiç yokmuş gibi muamele gördü ve Grup toplanmadı. Gerçi salı günü, önergeye imza koyanlar bir araya geldi. Ama bu mutedillerin AP içinde sadece bir avuç insan olduklarını göstermekten başka bir şeye yaramadı. Grup Yönetim Kurulundan Hâkim Atas üstelik, «Grubu

toplamamakta kararlıyız» dedi. Saadettin Bilge ise, daha yüksek perdeden, «CHP bizimle koalisyona gitmek istiyorsa şartlarımızı kabul etsin» diye konuştu.

O gün, İnönü'nün bel bağladığı mutedillerden bir kişi, AP kurucularından Devlet Bakanı Necmi Ökten partiden istifa etti. Mutedillerin başarı sağlayamamasından dolayı süngüsü düşen CHP yöneticileri bu istifa üzerine bir yeni umuda kapıldı. Tamam, işte Necmi Ökten, AP nin iki numaralı kurucusu istifa etti bunu yeni ve kütle halinde istifalar takip edecek diye düşünüldü. Ama Ökten'in istifası, bir zamanlar DP den istifa eden Prof. Fuat Köprülünün istifası kadar bile yankı uyandırmadı.

Yeni fertipler

İnönü, AP grubunun toplanmamasına rağmen, Necmi Ökten'le başlayan istifalar zincirinin devam edeceğine inandığından, Çarşamba sabahı Devlet Başkanına gidip, Kabinayı kurmak için temaslara başlayacağını, ancak kendisine bir hafta mübet verilmesini istedi. Kendisini iyice ağırlandı alıyordu. Devlet Başkanı Gürsel de zaten bir gece önce Çankayadaki parkta halkla yaptığı bir sohbetle, «Kabinayı İnönü'den başkası kuramaz» diye bir çıkış yapmıştı.

İnönü Çankayada Gürseli ziyaret ettikten sonra Başbakanlığa gelecektir, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunayla biri öğleye doğru, diğeri akşam üzeri iki görüşme yaptı.

İnönü aynı gün, Başbakanlık içindeki Devlet Bakanlığı odalarından birinde emaneten oturan AP den müstafi, kabineden müstafi Necmi Ökteni ziyaret etti. Ökten'den niye tek başına istifa ettiğini ve AP içindeki muhtemel gelişmeleri sordu. Ökten oldukça umutsuzdu. Kendi bakan arkadaşları bile istifaya yanaşmıyordu. Ökten'in eski bir asker olarak olayları olanca açıklığı ile ortaya koyması İnönü'nün keyfini kaçırıyor, ama gene renk vermemeyi tercih etti.

Başbakanlık odasına döndüğünde, Özel Kalem Müdürüne, bir başka müstafi ile, Osman Bölükbaşı ile görüşmek istediğini söyledi. Ama Bölükbaşı, ile yapılan görüşme müsbet sonuca varmayan bir sohbet ve dertleşmeden öteye gitmedi. İnönü bu görüşmede, ancak Bölükbaşadan CKMP'den ayrılması sebeplerini dinledi ve öğrendi.

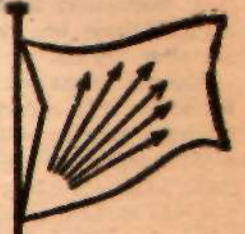
İnönü, Bölükbaşadan sonra CHMP müstafilerinin lideri durumunda olan Hüseyin Ataman ile görüştü. Ataman, durumu İnönüye askerice ve açıkça anlattı. «21 milletvekili ve 9 senatörüz. Bir koalisyona katılmak için dermanımız yok. Yapıcı muhalefet yapar ve tarafımızdan bir hükümet kurulmasını destekleriz» dedi.

Bundan sonra İnönü'nün görüştüğü CKMP Genel Başkanı Hasan Dincer ise milli koalisyon üzerinde ısrar etti ve ikili veya üçlü koalisyon konusundaki teklife «Grup kararımız var, katılamayız. Ancak kürsünüzün hükümeti destekleriz» cevabını verdi.

Gün, AP nin bölüneceği ihtimaline büyük ümit bağlamış İnönüyü büsbütün hayal kırıklığına uğratmamak içinmiş gibi yeni bir istifa ile kapandı. AP li mutedillerden Kadri Özek o gün Meclis koridorlarında avazı çıktığı kadar, «koca bir siyasi teşekkülün kaderi birkaç İrkçinin elinde mi kalacaktır» diye bağırarak istifasını Genel Merkeze gönderdi.

El elden üstündür

AP Grup Yönetim Kuruluna dış geçiremeyen mutediller, Necmi Öktenin gemiyi terketmesi ile, Merkez Yönetim Kurulunda da bir darbe yemişlerdi. Mutedillere göre daha kurazca bir politika takip eden müfritler, Merkez Yönetim Kurulunun yeniden teşkil için istifa etmişlerdi. Tevetoğlu ile Gökhan Evliyaoğlunun hazırladığı söylenen liste, Kurucular tarafından hemen olduğu gibi yeni Merkez Yönetim Kurulu seçildi. Bu seçim sırasında mutedil Kâmuran Evliyaoğlu oturumu terk zorunda kaldı. Cevdet Perin de kendisini takip etti. İrkçiler, Grup Yönetim Kurulundan sonra Merkez Yönetim Kurulunda da hâkimiyeti ele geçirmişlerdi. Artık aynı oyunu Grup Yönetim Kurulunda da denemek için hiç bir engel yoktu. Saadettin Bilgiçin başkanlığındaki Grup Yönetim

an
ner

İnönü, görüşmeden sonra Bölükbaşı'yı uğurluyor

Öhhöööö

İmama yardım!

Konya'nın Karakaya köyü imamı Abidin Topuz'un köydeki çalışması Amerikan destiarımızın gözünde kaymamış. Amerika'da, «Karakaya Köyünde Abidin Topuz'a yardım» adında bir komisyon kurulmuş.

İşimdi bize iki iş düşüyor: Ya Abidin Topuz'u Başbakan yapmak, ya da bir düzine Abidin Topuz yetiştirmek... O zaman şu dış yardım hakkıyla kendiliğinden çözümlü olalım.

Yalnız, bir nokta var: Eskiden «Allah yardımcımız olsun» derdik; şimdi bundan sonra «Amerika yardımcımız olsun» diyeceğiz.

Parametrik!

Büyükbaş ve arkadaşları CKMP'ye dönme reddediyorlar.

Tabii, bunca politika çilesinden sonra «dönme» dedirtirler mi kendilerini?

Fakat, enteresan olan şudur: İsmâil Başbakanlıktan çekildi, Bülbülbaşı tası tarağı toplayıverdi partiden... Yoksa genişi çevik lider, İsmâil'nün parametrisi mi?

Köylü...

CHP'li üç milletvekili, buğday fiyatının en az 100 kuruşa çıkarılmasını istiyor. Gerçek de şu: Köylünün, milli gelirdeki payını artırması...

Anlamadık? Hangi köylü bu? Türkiye'de köylünün yüzde sekseni sebze değil, alıcıdır. İşlerinde Şükrü Kaç'un da bulunduğu üçlü bunu bilmez mi? Bilir! Pekî, neden parmak basıyor bu önergeye?

Acaba sayın milletvekillerinin cansı içinde «köylü» sözü geçen bir önerge mi vermek istemişler?

İnci gibi lâf!

Yeni İhtisatî gazetesinde bir sermuharrirlik sermayesinin serlevhası şu: «A.P. nin hakiki kurucusu milletler».

Kime karşı söyleniyor bu lâf? A.P. nin, «biz çekilirsek parti yıkılır» diye düşünen kurucularına karşı. Ve galiba, biraz da dış piyasaya karşı.

Ama, sermuharrir tevazu gösteriyorlar sanırım. «A.P. nin hakiki kurucusu millet» değil, «ümme»tir. Kimin ümmeti olduğunu da ancak bilen bilir...

Alâmet-i fârîka

Tirebolulu, ayakları terlikli, yakast kirlî, kendini bırakmış, «vatan-daş» yüzü bir vatandaş. Emniyet memurlarına:

«Başbakan olmak istiyorum, diyor

Ardından da:

«Olmazsa, ya Sanayi, ya da Bayındırlık Bakanlığına getirilmek için elimi gerektirir, diyor.

Sonra da, Türkiye'yi hızla kalkındırarak tasarılarından söz ediyor.

Ben tarihçi olsam, içinde bulunduğumuz günleri karakterize edecek başka olay aramazdım.

Sonraaa....

Yazıoooooooo! Vehbi Koç'un Maliye Bakanı olacağını yazıyor!

Haberi duyanlar şöyle bir duradılar.

«Öyleyse Koç'a eş gerek... Kâzım Taşkent, Hacı Ömer Ağa, Ali İpar, Sohtorik, 55'lerden birkaçı, Kasım Gülek, Fazlî Mete, ondan sonra...

Ondan sonra Koç Limited Şirketi!

Hüseyin Korkmazgil

Nimet Arzık

haftanın portresi

İncesulu, dediler, akıllı dediler...

Bulvar Palasın arka salonunda, ilk 27 Mayıs sonrası basın balosu... Yeni rical henüz tevazu devresini sürdürüyor... Hanımların etelleri kopkoyu, kapkahve rengi tavaşan... Elbiseleri oracık-tan buracık-tan «tabii» potlarla kusurlu... Saçları mülâyim dalgalı...

Bir çilek rengi kanepede, önünde çift te viski bardağı Cemal Gürsel oturmuş... Çok yakınında bir çift... Vişne çürüğü robu, muntazam hatlı, ifadesi hayata cevap vermiyen genç bir kadın. Yanında kocası... Yaşının altında görünen bir adam... Gözlüklü gözleri iki parlıtı... Kıyışksız alını hafif parlamakta... Jezüitlerin genç «manastır namzetleri» vardır, daha o topluma katılmak için, bütün imtihanlarını vermemiş (birkaçını vermiş ama), işte onları hatırlatıyor... Yeni İç İşleri Müsteşarı bu: HİLMİ İNCESULU...

İncesu nerede acaba? Çorumda mı? Hilmi İncesulu Çorumlu. Zaten DP'den, Çorumdan, iki kere adaylığını koymuş. Birincisinde silinmiş bu adaylık, ikincisinde de veto edilmiş... Veto'nun sebebi bir idareci için göğüs kabartıcı: «O bize vali olarak daha faydalı»... Veto, Çindeki bayirlerin kitap reddetmelerine benziyor: «Kitabınız o kadar dahiyâne ki, bizim mütevâzi basımevî bu büyük ve hakketmediği şeref karşısında ezilmek istemeyiz».

Salonda pırıl pırıl üniformalar. Erkeği kadın o üniformaların etrafında halka... Onlar da henüz tevazu devrelerinde!

«Kim bu İncesulu?» Müsteşar dediler. Akıllı dediler... İnsan idare etmesini bilir dediler... İşte onunla ilk karşılaşım...

Çilek rengi kanepede Gürsel birinci vikişin bitirmiş. İkincisine ziraat...

Benim intibalarım

İnsan bir müddet yaşadıkdan sonra «yüzden» anlıyor... Hilmi İncesulu'nun yüzünde ben ne okumuştum o zaman?... Suples okumuştum... Zekâ okumuştum... Kürnazlık okumuştum... «İhmal sorum yüklemey, icraat sorum yükler» havası sezmiştim. Saminiyetsiz saminiyetsiz muhtemel antipatileri kollamak için «belki yanılıyorym» tavisini vermem: Yanılmadığıma inanıyorum...

Hilmi İncesulu'nun hatırlarında bir yumuşaklık vardı, keskin kanaatları kendilerine mal etmiş ve o keskin kanaatlar için ölesiye çarpışan insanların yüzünde olmayan... Bu yumuşaklık bazısında yalnız bir bakışta toplanır, bazen çene kemiği teşekkülâtında. İncesuluda bu da bütün hat ve hareketlere ölçülü ölçülü dağılmıştı... Sevmemiş, «hiçbir hâlî kârda, kendi kendine fenalık edecek adam değil» diye düşündüğüm için sevmemiş...

Adanahlara sorarsanız...

İyi valiydi diyecekler... Partizan değildi diyecekler. Aydına göz önünde bulundurulmak için güvenildiğinden alındığını söyleyecekler. Bursada vali vekilliyken D.P.'nin (1950'de) baskısına karşı direnip vatandaşa eşit muamele ettiğini ilâve edecekler... Doğrudur bütün bunlar... Bakış yüzeyde kahırsa, hiç-bir tabakayı delip değil salınmazsa derinlere doğrudur!

Ondan sonra vali, olarak Adana'yı idare ederken, yumuruk kullanan, Emniyet Müdürünün odasında onu onun başlıyan, kraldan fazla kralcı (şimdi mutedillemiş) her bakımdan ve partisinin mutedil kandanın — bilmem kol kanat kaldı mı partisinde — başındadır... Turhan Kapanlıyla mukayeselerden çok kazanmaktadır oranın halkının muhayyemesinde... Turhan Kapanlı Adana valisi olunca, Hilmi İncesulu, çok tatlı, çok zararsız, çok boynu büyük bir hatıra olarak kalmış. Adanahlının hâfızasında...

Bursada direnmesine gelince... Hımm...

1950'de D.P.'nin tutumu, henüz «as kesa faslına varmamıştı... Direnen adetâ hoşa gidiyordu, «a bu samimi adam» diye... Onun için de, anteni havadaki ceryanlara çok hassas İncesulu, direnmeyi kendisine yakıştırmıştı diyorum...

«Taraftız» değilsin?... Değilim... Kendi görüşünü, kendi duyusunu, kendi tecrübelerine dayıyarak yazan insan nasıl taraftız olur?...

Siyasî hayata tekrar atılış

İki bedbaht denemeden sonra Hilmi İncesulu tekrar siyasî hayata atıldı... Siyaset okyanusuna evvelâ, Yeni Türkiye Partisi kanalıyla varmak istedi. Olmadı. Sonra tarttı, ölçtü, biçti. CHP'den milletvekili olunamış daha şanslı olduğunu idrak etti... Oldu ve Turhan Fevziçoğlunun desteğiyle Millî Eğitim Bakanlığının başına getirildi... Turhan Fevziçoğu «hayır, vallahi billâhi benim hiç dahlim yok» diye feryadedecekti: Biz öyle biliyoruz Turhan bey... Ünlü kişiler yapmadıkları çok şey müteahhür, çok!... İnsanların çoğu zaten yapmadığından ötürü ün salar... Onun için, bunu da bu arada, sineye çekin!...

Bakan olduktan sonra kolaylıkla sarfettiği bir cümle vardı. Son zamanlarda kullanılmaktan vazgeçti o cümleyi: «Beni, Halk Partisinin AP'li bakanı sayın»... Bu cümle bence, alaturka «hatırsınışığı» bir kitaplık lakırdıdan fazla ifade etmiyor mu?... Ediyor!...

Uzun valiliği dolayısıyla pek çok meselelerle haşır neşir olmuş Hilmi İncesulu'nun hükümet etmesi pek başarılı olmadı... Bakanlık, bütün hükümetin hükümet etmesinin başından irak olduğu bir devre rastlamıştı. Üstelik Millî Eğitim uzak yatırım bakanlığıdır, Gün adamı, an adamı için pek biçilmiş kaftan değildir...

«Bu Bakanlıkta eşcicilerimin başarı-sızlığını başarıyla devam ettirmesinin sebeplerinin özel yönleri de vardır.

Yukarıda işaret ettiğim gibi, uzun valiliği dolayısıyla, pek çok meselelerle haşır neşir olmuştur Hilmi İncesulu: Ziraat meseleleriyle, Maarif meseleleriyle, Bayındırlık meseleleriyle... Ve bunları en iyi bildiğini, seviyesinin herşeye elverişli olduğuna inancının «bütün» olduğu devirde Millî Eğitim Bakanlığının tepesine getirilmiştir... «Aslına, bakarsanız, ben er-tanın solundayım» gibi lakırdılar ettiği

bir devirde... Hangi orta?... Hangi ortamın solu?... Boş lakırdılara aç olan hâlâ kim?...

İnsanlara bakıyorum, ufaklıklara takılıyorlar... «Efendim, bilmem hangi uçak kazasında, Aydıncan Ankara'ya kurbanlık deve nakleden odur... Aksefî malî sakatıda olduğu için ikinci defa talâhe müfettiş olarak Almanya'ya gönderen odur. Hem de iki defa aynı memleketle göndermenin teamüde olmadığını söylüyorlar ne cevap vermiş biliyor musunuz?... «Teamül bu defa bozulur, yeni bir teamül kurur...» (Ah bu hamlecilik daha faydalı şeyler için de olsa...) filân falan...

Benim bütün takıldığım bunlar değil... Bunlar çer çöp... Son Hilmi İncesulu'yu duyusunu, Siyasal bilgilerin bir töreninde oldu... Dekan vardı. Şökrü Esmer vardı... Birçok kişi vardı. Hilmi İncesulu, her nefesten istifade, kendini anlatıyordu: «Efendim, anayasa... anayasa diyorlar... Bütün bu milletvekillerinin kaçı acaba, anayasayı okumuşlardır?»...

Yok çaplı adam bizde, yok işi hakkında fikri olan adam bizde. Yok dâvâ adamı bizde... Millî Eğitim Bakanı arkadaşlarımızın anayasayı okumadıklarını meydana vurmaktan başka söz bulamıyor muydu öyle bir yerde... «Yaaa... ben onlar gibi değilim, beca okuyorum» demekten başka bir övünme (övmeye ne hacet...) konusu keşfedemiyor muydu?... Of, of, hâlâ yolun burasındayız... Kendimizi parlatıp parlatıp vitrinlere sunma... Halbuki ne çetin dâvâlar, bize doğru dolu dizgin yaklaşmakta, hattâ biz nallarının altında çiğneyip uzaklaşmakta... İnsan hiç olmazsa çiğnediğini hissetmeli...

Artık klâsiklerî okudum diye övünen, veya orta mektep öğretmenleri için gramer yazdım diye enayileri atlattım diye sevinen, dövlünen, namusluym diye davul çalan «akıllı» hükümet adamlarının primliğinden bıktık...

Dipsiz dâvâltı bu memleketin yaralarının ilâline ürkmeden, şurlu şekilde eğilecek insanlar istiyoruz... E... bunlar, bunlar değil!...

Bize yüreği büyük adamlar lazım. nalin kesercileri değil!...

Gelecek yaz:

NOVİT YETKİN

Türk otomobili «Devrim», 29 Ekim 1951 günü yapılan tecrübede

Plânsız Gidiş: Otomobil sevdası

Çelikbaşın müjdesi

Müstafi İnönü Hükümetinin günlük işleri yürütmekle görevli Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, müjdeyi verdi: Chrysler memleketimizde, otomobil sanayii kuracaktır. Fakat bu sevinçli haber ilgilileri sevindirmedi. Habere en çok içerleyen, İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi hocaları oldu. Fakülte profesörlerinden biri, «Bu ne rezâlet. Kararı protesto edeceğim» diyordu. Profesör haklıydı. Zira Chrysler projesi, incelenmek üzere Makine Fakültesine gönderilmişti. Fakülte, henüz incelemelerini bitirip, raporun hazırlanmamıştı. Fakat yabancı sermaye teşvik komitesi, raporu beklemeden Chrysler'in teklifini kabullemişti.

Günlük işleri yürütmekle görevli Bakanın müjdesini şaşkınlıkla karşılayan ikinci bir grup, plâncılar oldu. Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanları, Chrysler'in ilk teklifini incelemişlerdi. Devlet Başkanı Gürsel vasıtasıyla, Plânlama Teşkilâtına intikal ettirilen bu ilk raporda, Chrysler çok aşırı imtiyazlar istiyordu. Plânlama bu yüzden, Başkan Gürsel kapağıyla gönderilen projeyi reddetmişti. Fakat şimdi, Chrysler'in teklifi, Plânlama Teşkilâtına sorulmadan kabul olunmuştu! 15 milyonluk yatırımlardan yukarıya için Teşkilâtın tasvibini almak gerekmez miydi? Chrysler'in ilk teklifini inceleyip hayır diyen Plânlamanın, yeni tekliflerden haberdar edilmesi normal değil miydi? Kaldı ki Chrysler'in ilk teklifini beğenmeyenler bundan ibaret değil. O otomobil Sanayii kurulmasına hararetle taraftar olan Sanayi Bakanlığınca bağlı Etüd ve Organizasyon Bürosu, Chrysler projesini menfi olarak değerlendirmişti. Sanayi Bakanlığı Sanayi Dairesinin de aynı fikirde olduğu söylenmektedir. Hatta yabancı sermaye komitesi de Chrysler'in ilk teklifini cazip bulmamıştır. Sindi Chrysler ne yapmıştır da, ilgili dairelere yeniden danışmaya lüzum görmeden, teklifi kabul olmuştur? Hem de bir Hükümet bürhanının bulunduğu bir sırada?

Chryslerin ilk teklifleri

Chrysler 1961 Temmuzunda, «Türkiyede Motörlü Taşıt Endüstrisi kurulması hakkında program» adlı muhteşem görümlü bir etüd hazırlayarak, otomobil sanayii ile yakından ilgilenen Devlet Başkanı Gürsel'e sunmuştu. Başkan Gürsel'in sözleriyle süslenen programda, Chrysler, otomobil sanayinin kuruluş sebepleri arasında emilim bir yatırım yapmak suretiyle Türk ekonomisine ve bu ekonominin taşıt vasıtaları imâl kabiliyetine inancımızın ispat edilmesi gerekçesini de koymayı unutmamıştı.

Chrysler'in teklifi şudur:
1. Chrysler, 4 yıl sonunda 2500 orta sıklıkta dizel kamyonu, 1000 kamyonet, 1000 küçük Amerikan otomobili, 500 Avrupa binek otomobili, 250 otobüs, 250 ağır kamyon ve 3000 dizel motorü imâl edecektir. Yalnız yerli imalatın maliyeti yüksek olduğundan, iş imalatın geliştirilmesinde acele edilmeyecektir. Meselâ, 4 yılın sonunda, orta sıklıkta kamyonun dünya fiyatı 3028 dolar-olmuş halde, bunun 1717 dolarlık kısmı ithal edilecektir. Hele binek arabaları parçalarının hemen hemen tamamı dışarıdan gelecektir. Şöyle ki dünya satış fiyatı 1382 dolar olan Amerikan tipi binek otomobilinin ithalat ihtiyacı 4 yılın sonunda da 1253 doları bulacaktır! Chrysler, esas itibariyle memleketimizde dizel motorü imaline gitmek niyetindedir.

2. Chrysler bu maksatla, 8,22 milyon dolar sermayeli ve Chrysler Türk adlı bir şirketin kurulmasını ileri sürmektedir. Şirketin sermayesinin 4,1 milyonu Chrysler, 900 bini başta Tatro olmak üzere Türk özel sermayesi tarafından karşılanacaktır. Geri kalan 3,22 milyon dolar ise, Amerikan yardımının Türk parası karşılıklarından sağlanacaktır.

Şirketin hisselerinin yüzde 82'sini alacak olan Chrysler, demek ki aslında sermayenin yüzde 50'sini getirmektedir. Bu sermayenin önemli kısmı da, kullanılmıyş makine ve teçhizat ithal şeklinde gelecektir.

(Chrysler'in yenilemek zorunda kaldığı eski makine ve teçhizatı Türkiye'ye getirmek istediği söylenmektedir.)

3. 4,1 milyon dolar getiren Chrysler, şirket sermayesinin yüzde 35'i üzerinden yılda ortalama 2,877 milyon dolar kâr edecektir! Yani yıllık ortalama kâr, yatırımdan sermayenin yüzde 70'ini bulacaktır! Ayrıca patent hakları, teknik yardım ve lisans ücretleri için, tedricen artırılarak, mamülün maliyet fiyatı üzerinden yüzde 5 ücret alınacaktır. Şirket, dış rekabete karşı korunacak, Türkiye'deki motorü layih imalat kumpanyası sayısı 3'ü aşamayacaktır. Şirkete asgari imalat hacmi garanti edilecektir. Bu maksatla Türk Hükümeti, Şirkete asgari 10 yıllık bir müddet için yılda 9,2 milyon dolar döviz sağlayacaktır. (Bu parayla zaten 2500 kamyon ithal edilebilir.) İhracat yapılırsa, meselâ her kamyonunda iç ve dış fiyat farkı olan 20 bin

lira Şirkete Hükümet tarafından ödenecektir.

4. Bütün bunların dışında Şirket yatırım konusu makine ve teçhizat vergi ödememeyi, carî veya müstakbel gider, istihsal ve gelir vergilerinden muaf tutulmayı, 5 yıl kurumlar vergisi vermemeyi istemektedir.

Görüldüğü gibi Chrysler çok avantajlı bir yatırım peşindedir. Bu sebeple ilk teklifi itibar görmemiştir. Yabancı Sermaye Komitesinin çok beğenerek, kimseye danışmadan kabullendiği ikinci teklif ise ilkinden fazla farklı değildir.

İkinci teklif, birinci teklifteki bazı sayıların aradan çıkarılması ve fazla iftira uğrayan maliyet hesaplarının kaldırılması dışında hiç bir yenilik taşımamaktadır. Bunun dışında ilk teklifte tereddütlere yol açan dışarıdan gelen malzemenin yeni veya eski olacağı konusunda malzemenin yeni olacağını belirtmektedir. Teknik Üniversite yetkilileri, bu teklifi açıklayan raporu da ciddiyetten uzak ve yetersiz bulmuşlardır.

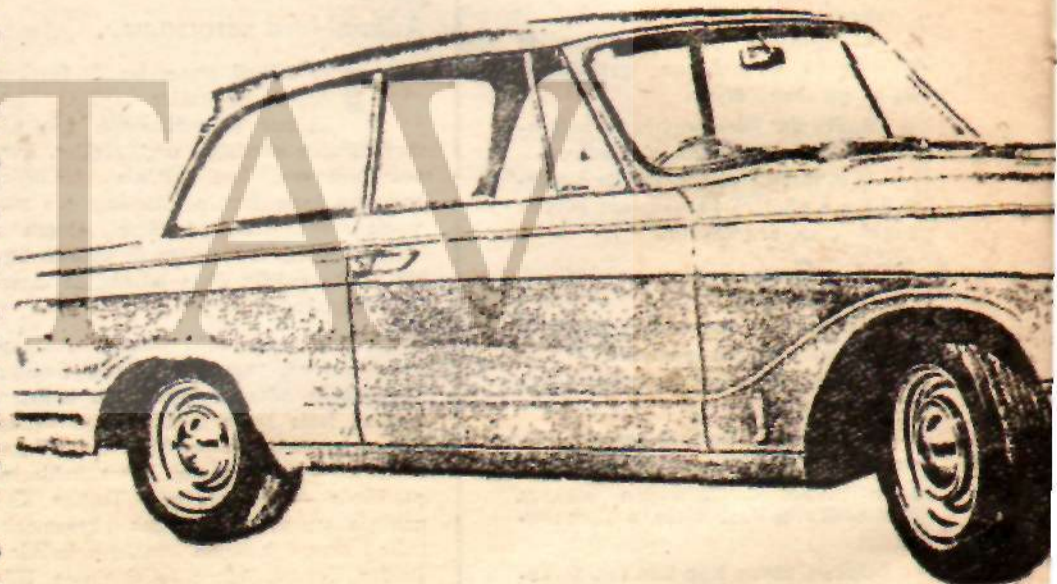
Hikâye nasıl başladı?

Türkiyede otomobil yapma fikri, imal ettiği motorleri satmakta güçlük çeken Gümüş — motor firması tarafından ortaya atıldı. Otomobil sanayii kurulursa, daha geçenlerde işçileri ücretlerini alamadıkları için oturma grevi yapan Gümüş-motor imalatını rahatça satmak imkânını bulacaktır. Gümüş motorün girgin idarecesi Doç. Necmettin Erbakan, bu projeyi Başkan Gürsel'e benimsetmesini bildi. Başkan Gürsel, «Bu benim davamdır. Türkiye'de otomobil yapılamaz diyenler, kara düşüncelilerdir.» divordu. Gerçekten o tarihten itibaren otomobil dâvası Gürsel'in davası oldu. Gürsel'in delâletiyle, Necmettin Erbakan, Bakanlar Kurulunun içine kadar girdi ve onlara «Otomobil yapmak vatan vazifesidir» tarzında nutuklar çekti.

Dâvayı, Makine Mühendisleri de çoğunlukla benimsedi. Hatta Makine Mühendisleri Odası, bir otomobil kongresi de tertipleddi. Teşebbüs, mevcut oto montaj sanayii (Verdi, Otosan gibi) de menfaatindeydi. İthalatın liberasyonu, montajcılarının bir çoğunu kötü duruma sokmuştu. Eğer otomobil sanayii kurmaya karar verilirse, kara nakil araçları ithalatı tabiiyle durdurulacaktı. Montajcılar, bu işe bir hayli para yatırmışlardı. Montajdan sanayie geçişte en büyük söz kendilerinin olacaktı. Bu sebeple fikri benimsediler. Bununla beraber, montajcılar bir kısmı ateşli mühendislerden daha insafiydiler. Otomobilci mühendisler bir kuruluş yeni yatırıma ihtiyaç olmaksızın memleketteki mevcut kapasite ile otomobil sanayii profesinin gerçekleştirilebileceğini ileri sürüyorlardı! Montajcılar yeni yatırımlara ihtiyaç olduğu fikrindeydiler.

İthalâtçılar işe karışıyor

Otomobil sanayii taraftarları, menfaatlerini veya kendi ifadelerinin göre, «yüksek memleket menfaatinin» daha iyi savunabilmek ve devlet yüklerini ikna edebilmek için teşkilatlanırken, bir başka grubun sesi duyulmaya baş-

«Herald tipi» Avrupa binek otomobili: İki kapılı; dört silindri; de-

Doğulu gençler «Barış Dünyası»na cevap veriyor:

DOĞU DAVAMIZ

15 Doğulu gencin birlikte hazırladıkları yazıyı yayınlıyoruz. Doğulu gençler şunlardır: Salt Kırmızıtoprak, Selâhattın Kemaioğlu, Kahraman Aytar, Salt Kelebeki, Gıvasettin Eroğlu, Hasan Kademir, Mehmet Ali Aslan, Yusuf Karagül, Veja Alpaslan, Mehmet Ali Dinler, Tahsin Binici, Ali Ekber Eren, Hamdi Turanlı, Süleyman Bayramoğlu, Haydar Kaya

Gizli maksatlar

Doğu kalkınması konusunda, aylık dergilerden birinde bir yazı yayımlandı (1). Gerek doğulu aydınlar arasında yarattığı ilgi ve gerekse Türkiye fikir hayatında — sadece kelime ve biçimde bile olsa — bir yenilik sayılması bakımından üzerinde durmaya değer. Yazının pek belirif ve açık olmayan, üstelik sık sık çelişen kapsamı özetle şöyle bir giriş yapılmaktadır: 1 — Tarihi gelişme seyirinde Doğu ANADOLU meseleleri — Osmanlılar ve Cumhuriyet idaresi devrinde — daima şiddet ve tekil ile tedavi edilmeye kalkılmış. 2 — Doğu'nun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı gerçeklerin tam aksine bir anlayış çerçevesinde ele alınmış, nedenler araştırılmamış.

Görünüşte çok doğru ve haklı bir giriş. Ama yazının sosyal tabli ve tedavi çareleri hiçte girişle uyguladığını devam ettirmiyor. Zaten sözcüküllüğünü yaptığı yerli — yabancı özel sermaye çıkarına uygun hal çarelerini söyleyebilme için çelişmelere başvulmak; bir yandan bilimsel, tarafsız gibi görünürken, öbür yandan oportünizmin bataklığına düşmek mukadderdir. Nitekim «davamızın en kesin çözüm yolu» olarak iddia ettiği fikirler, toplum ve millet meselelerinin asla temel yapısına inmemekte; olayları sathî, soyut ve sermayenin yüzölçümlerinden alışılagelen aidiyeti, metoduyla incelemektedir. Gerek kendi yurdu gerekse sömürge ülkelerde olsun özel sermayenin gideceği yerde işbirliği yapmak zorunda olduğu bazı sosyal sınıflar vardır. Bu bölge veya denizasırlı ülkenin öncül derebeylik tarzı ve özelliklerini aşamadığı, ortaçağvari birçok sosyal mbesseleleri bulunabileceği pek tabii'dir. Toprak, veraltı — üstü servetleri, neuz ham madde ve insan gücüyle bu verler: — tek amacı gelişmek ve kazanmak olan — sermaye için kecidir. Yani için aslı esas sömürme olduğu halde yerli ve yabancı olsun özel sermaye bu temel amacı türlü maskeler arasında saklar. Örneğin medeniyeti taa bilmeden acılarına götürlüyor. İş sabahları açıp herkesin çalışmasını temin ediyoruz. Demiryolları, karayolları yapıp halkın malını pazara akmasını sağlıyoruz vs. Sık sık tekrarlanan misyonervari sözler. Gerçekte bunlar asıl sömürme ve kâr amacının dolayısıyla doğurduğu birtakım göz alıcı durumlardır. Medeniyet, kalkınma, is alanlarını geniş kitleler yarırına açma, hepsi yalan bunların. Kurulan her okul, yapılan her yol, geliştirilen her modern mahalle, açılan her yeni fabrika ve maden ocağı, biraz daha sömürmek biraz daha kâr temin etmek içindir. Barakınız sömürge ülkelerini — en ileri sermayeci memleketlerde bile — geniş asfalt caddelerin, modern mahallelerin biraz dışına çıkınca, halk kitlelerinin içinde depelendiği sefalet yuvalarını görmek bu yüzdendir. Tabiatın kanunları gibi, toplumun da değiştirilemez, inkışafının muayyen bir noktasında İnfllâk eden kuralları var. Son yüzyıllarda sermaye saltanatı ve sömürgeçliği için de böyle olmuştur. Kendi yurdunda veya denizasırlı ülkelerde kazanma, durmadan sömürme (toprak, madenleri, denizleri, iş gücünü...) Bu sömürmeyi devam ettirmek, geliştirmek için sermayenin yapmak zorunda olduğu bazı işler var: Kendi görüş ve anlayışlarına uygun eğitim, yol, yeni fabrika, maden ocakları v.s. Ne gariptir ki sermaye bu sömürge aletlerini bir fedakârlık, halka hizmet, ülkeyi kalkındırmak gibi faziletkâr hareketlermiş gibi takdim etmekten utanmaz. Bu katı şaşmaz gerçek zaman zaman öylesine güzellere batarcasına su yüzüne çıkıyor ki... Örneğin Katanga madenleri için bütün dünya halk efkârına meydan okuyan beynelmînel sömürgeci sermayenin çevirdiği dolaplar en ince teferruatına kadar günlerce tefrika edilmişti. Katanga'daki yabancı ser-

Doğulu gençler YÖN'de «Her çeşit sömürgeçliğe paydos»

maye ve yerli uçakları çıkarları tehlikeye girince maskelerini atırlar, en bunhar en caniyane metodları — fazilet lâfları eden birçok sermayeci devletin de yardımıyla — kullanılmaktan çekinmediler.

Din tüccarları

Amacı, kimliği, her şeyi kâr ve sömürme olan özel sermaye gideceği bölge veya ülkenin bilhassa iki sosyal sınıfın gözlerine kestirir. Birincisi yarı derebeyi, yarı burjuva durumundaki toprak ağaları ve din tüccarları (dinler, mezhepler değil ama bütün yoksul ve gelişmemiş ülkelerin daima çömen sınıflarla işbirliği yapan ve pek tabii dine mezhebe, tarikata göre isimler alan din tekelcilerinin metodu, amacı değişmez) sınıfıdır. Çünkü bu sınıf, halk kitleleri üzerinde sosyal ve ekonomik baskısı olan tek hükim sınıfıdır. Bizim sermayecilerimize bilhassa gereken ham madde kaynakları (toprak, madenler, ormanlar v.s.) ucuz iş gücü (fabrikalarda maden ocaklarında, demiryollarında çalışacak insan bulmak ve bu çalışanlara dediği ni yaptırmak) ve nihayet halkın inang ve ibadetlerinden gereğince yararlanmak... İşte bunlar ağaların — din tüccarlarının elindedir. Bakın «davamızın en kesin çözüm yolu» göstermek kıdasında olan dergi bu konuda ne diyor: «Yine özel teşebbüs ve sermaye teşvik edilerek bu bölgelerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri) ileri bir sanayi hareketi de yaratılabilir. Sermayenin, hatta ecnebi sermayenin güvenle iş görebileceği bir bölge haline gelmesi, halkın refaha (??) kavuşturulması... bütün hareketleri, ortaçağ artışı derebeylik tasallutunun ortadan kaldırılmasına yetersiz. Özel teşebbüs, sermaye, hatta yabancı sermaye ve arkasından derebeylik tasallutu, Dergi bu derebeylik tasallutunu kendi görüşüne göre şöyle çözümlüyor: «Sadece toprağın köylüye dağıtılması ne fayda vermiştir?.. Ağaları kaldıracağız neye yarar? Onların bu günlük İhtidaf şartları altında sosyal birleşim fonksiyonları vardır (??)» Yazı meseleyi daha bağışta yanlış ve eksik olarak ortaya koyuyor: «...Bu dâvalardan biri de Doğudaki toprak ağalığı, eski derebeylik sisteminin tasfiyesi idi. İhtilâl Komitesi 105 sayılı bir kanun çıkardı, 55 ağayı sürgün etti. 55 ağayı sürgünlük ne çıkar... Belki kitle üzerinde şu veya bu yönden nüfuz sahibi olan bu gibi insanlar arasında, Kemalist kalkınma (yazıya göre özel teşebbüs ve yabancı sermaye) rejiminin bu bölgede tatbikinden rol alabilecekler bile bulunabilir.» Görüldüğü gibi dergi Doğu'daki toprak ağalığı ve derebeylik meselesinde 105 sayılı kanunu çıkarılabilirle uyuyor. Yalnız sürülmelerini

(nüfuzlarıyla yerli ve yabancı özel sermaye rejiminin tatbikinde rol alabilecekleri için) istemiyor. Bir kere toprak ağalığı sistemi yalnız Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da değil, Türkiye'nin her bölgesinde, hatta büyük şehirlerin hemen civarlarında mevcuttur. Aradaki tek fark, Türkiye'nin bazı bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün tarihi boyunca çömen olmuş ve Cumhuriyet'ten sonra da devam eden derebeyliğin toprak kapitalizmine istihale etmiş olmasıdır. Çukurova'nın pamuk — çeltik, Orta Anadolu'nun buğday — tiftik, Ege ve Marmara'nın tütün — zeytin ağaları v.s. Hepsî derebeylik mülkiyet özelliklerini aynen muhafaza eden, üstelik bu yüzyılın bütün teknik ve işletmecilik esaslarından yararlanabilen ağalardır. Kadriyî duymak istiyen istemiyen herkes öğrendi. Ege'de, Menderes kıyılarında yüzyılların süregelen dramından «Göllüce'nin dramı»ndan bahseden bir makale yayımlandı Cumhuriyette (2). «Göllüce köyünde üç yüzyıldır ezilen insanlar, üzerinde oturdıkları toprakta kendilerine kerpiçten, tuğladan mesken yapmak hakkından yoksundular. Çalı çırpıdan örüp çatıkları kulübelinde yağmurun, çamurun, tozun, toprağın içindedirler. Kulübelerinin önüne bir tek fidan dikemezler. Köyün ve ovanın sahibi olduğunu iddia eden kişi yanı Mesude Hanım (Emliyazade) buna izin vermez.» Makale böyle böyle devam eder: Sol model arabalar köyden diken surlarla ve çeşit çeşit ağaçlarla ayıdan ağa hanımın köyü, asfalt yollar, gelip giden Amerika'lı misafirler, traktörler v.s. Ama köy insanı, kulübesi, aayvanıyla ağa hanımın malı. İşte tam ortaçağ derebeylik münasebetleri. Fidan dikemez, kendisine hostaan ayıramaz, ev yapamaz... Neden? Sonra köylü toprakta hak iddia eder diye engel olur toprak sahibi. Makalede Göllüce'lilerin kahr ramanca mücadeleleri de anlatılıyor. Ama gelip geçmiş hükümetler daima Mesude ağaların safında, Toprak ağalığının Türkiye'nin her bölgesinde, bucağında bulunduğuna ve bu günün teknik, modern usulleriyile saltanatını daha da sağlamlaştırduğuna bundan daha canî, daha belifli, daha taze örnek aramak gerekmez. O halde toprak ağalığı ve derebeylik münasebetlerinin tasfiyesinde ikidebir — ki dergideki yazı da o kanaatte — ortaya atılan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki birkaç derebeyi sloganı, ya bir paravanadır veya safstadır. 55 kişinin sürülmesine gelince, bu işin ne toprak ağalığı, ne de toprak reformuyla — birçok bilgin geçinen aydınlarımızın İnanıcı hilâfi-na en ufak ilgisi yoktur. 105 sayılı kanunda tek İmir hüküm «millî menfaatlere zarar verici hareketlerde bulunan» gibi yuvrak,

üstelik, her kılığa sokulabilir ibaredir. Ve sanırım dergideki yazının bütün çelişmelerine rağmen vardığı en doğru yargı da budur: «İşte Millî Birlik Komitesinin reform nurnına giriştiği 55 ağa ve şeyh'in sürülmesi hareketinde 55 inin de Kürt olması, davayı bilmiyerek, idealistliklerinden asla gıphede edemiyeceğimiz İhtilâlcilerimizin de yanlış istikamete yönelindiklerini göstermektedir». Özel sermaye sözcüsü dergiye göre: Toprak dağıtımı olmaz, evet Doğu ve Güneydoğu'da ağalar — şeyhler var ama yerli ve yabancı sermaye yatırımlarına girişince pek İla bunlardan faydalanabilir. Oysa toprak reformunun baş koşulu toprağın işleyenlere dağıtılmasıdır. Eğer İhtilâl arttırmak gerekliyorsa, bu dağıtımdan sonra gelir. Aksi halde tarım alanında yapılacak İslâhat toprak ağalarını biraz daha ucuşuruma sürmekten başka sonuç vermez. 105 sayılı kanun ise en azından 114 sayılı meşhur 147 lerin kanununa kadar hâtalıdır. Toprak reformu yapmak için adam sürmeye hiç de İhtiyâç yoktur. Zaten aynı ruhu ve kompleks taşıyan 114 sayılı kanunun kaldırılmasından sonra hâlâ 105 sayılı kanunun kaldırılmamış olması da düşündürüldü.

Kürt aydınları

Yazının ikinci ve bilhassa Kürt köçük burjuva aydınlarını okuyan bölümü cidden enteresandır: «kendimizi niye bir Kürt münevveri yerine koymuyoruz?.. Halbuki Kürt münevverleri çoğulduk İtibarıyla Türk olmayı gaye edinmiş insanlardır... Niçin ana dili Kürtçe olan ve bundan başka dil bilmiyen vatan çocuklarımızı kendi ana dillerini öğretecek okullar açmıyoruz? Nive bu İhtilal edebiyatını, filolojisini bölgenin üniversitesi araştırmasın? Niçin Kürtçe gazete çıkarmasın, kitap basılmasın, mahalli bir radyo İstasyonu Kürtçe neçriyat yapmasın?»

Yazımızın başlangıcında yabancı veya yerli sermayenin yatırım yapacağı bölge veya ülkelerde iş birliği yapmak zorunda olduğu (kâr ve sömürmeyi kolaylaştırmak için) iki sosyal sınıftan ve bunun birincisinden bahsettik İkticisi ise ekonomik ise ekonomik temeli olmayan (Ekseriya memur, avukat, doktor, üniversiteli, ve ekserisi köylü, işçi, köçük esnaf çocuğu olan) ve fakat kafalarında bir takım karmakarışık fikirler, projeler, yükselme ve kalkınma arzuları taşıyan köçük burjuva aydınlarıdır. Bu aydınları çoğunluğu mensup buldukları kitlede y kopar, veya idealist bir devreden sonra bedbinleşir, bölge veya ülkenin ekonomik — sosyal gücüne sahip sınıfın politik ortamda birer aleti, yardımcı durumuna girerler. Bu sınıfın en belifli karakteri, İhtilâl vasıtalarına sahip vüksek sınıf arasında

Halkın sağlığı ile oynayanlar

İL AÇ REZALETİ

ilaç

Halkın sağlığının bir ticaret metası olmasını reddeden Millî Birlik Komitesi devrinde, ilaç firmalarının saltanatını önlemek için başarılı bir mücadelede Müsteşar Nusret Fişek, Muavini Demir Erel ve Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürü Sadi Bilginsoy gibi reformcuların payı büyüktür. Şimdi demokrasi devri başlamış, top rak ağaları gibi ilaç ağaları da sahneye çıkmıştır. İlaç ağaları ilk zaferlerini, Sağlık Bakanlığının reformcu elemanlarının vazifelerinden uzaklaştırılmasıyla kazanmışlardır. Nitekim Nusret Fişek, Demir Erel, Zat İşleri Genel Müdürü Bedrettin Sefuk'tan sonra, Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürü Sadi Bilginsoy da, vazifesinden ayrılmıştır.

Sadi Bilginsoy'un üzerine çektiği şimşeklerin mahiyetini anlamak için, 27 Mayıs öncesinde ilaç meselesinin aldığı şekle biraz yakından bakmak gerekir.

Her altı ayda bir çıkan kotada ithal ilaçları için ayrılan tahsis 2 — 2,5 milyon dolar arasında değişmektedir. Bu tahsis, şimdi olduğu gibi, sayısı 120'yi geçen ilaç ihalatçılarına tevzi edilmiştir. Herbiri bazı ilaçların ithalatçısı olan bu sermayedarlar, ithal edecekleri ilaçların ciros ve etkilerinin tayinde 27 Mayıs'a kadar tamamen serbest hareket etmişlerdir. Böylece, ayrılan tahsisler, memlekete zararlı ilaç ihtiyacına değil, satışı az olan ilaçlardan ithal edilmemek, sürümü kolayca mümkün olan harcıalem ilaçlar getirilmek, fakat talebi gergin tutmak için bunların miktarını da asgariye düşürmek ve daha bol güllere ithal edilerek sunmalarıyla sermayedarların büyük kısmı kazançlı çıkmıştır. Her ne kadar sağlık ihtiyacı 120'yi geçen ilaç ihalesini gerektiriyorsa, ayrılan tahsis bu ilaçların hissesinin kendiliğinden düşmesidir.

ilaç ihtiyacının karşılanması

27 Mayıs'tan sonra Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü makamına oturan Sadi Bilginsoy, bu durumu göreyerek sermayedarenin kâr gayesinin önüne memleket ihtiyacını koymuş ve ihale edilecek ilaçları sıkı bir elemeye geçirmiştir. Tanınmış bilim ve tıp otoritelerinin de düşüncelerini almak suretiyle ihale edilecek ilaçların bir listesini çıkarmıştır. Sadi Bilginsoy'un sade metoduna

katılmak çabası, düşünce ve mantık yerine his ve şahsî kompleksleriyle hareket edilmiş, kolayca oportünizme kaymalarıdır. Salonlarda, özel toplantılarda birtakım klâsik, duygusal, çelişik, çeşitli gevezeliklerle yetinirler. Örneğin herhangi bir sebeple hor görülüşü olmak onları üzdüğü gibi, gururlarını okşayan en küçük hareketle de hemen tatmin oluverirler. Derginin Kürt dili ve edebiyatına saygı gösterelim, Kürt münevverlerini üzmiyelim... tarzındaki ifadelerin bazı Doğulu aydınlar tarafından heyecanla karşılanması, tâ derginin yazıhanesine koşan tebrik yağmuruna tutulmalarının sebebi budur. Ama şöyle dikkat ve sabırla yazıyı okuyan okuyucular, hisleriyle değil, bilgi ve düşünceleriyle mütalââ etselerdi, liberâl bir burjuva demokratinin samimî temennisi gibi görünen yukarıdaki soruların cevaplandırılmasındaki çelişmeyi, hattâ faşizmi kolayca görebilirlerdi. Derginin Kürtçe eğitim ve öğretimini niçin istediği şöyle anlatılıyor: «Milletleri birbirine bağlayan, nihayet hamme yapacak bir tek ırk şekline sokan burjuvazi... Sovyet Rusya'nın yaptığı bizim için de bir örnek. Birçok dil, lehçe, din, ırk farkları içinde bu yolla bugün bir Rus milleti vasfını almaktadır. Türkistanlı Türk üyesi, millîemmel Rusça biliyor ve nesilden nesile bu dil (yani Rusça) ana dili haline geliyor. Sovyetlerdeki halkların kendi dillerinde okuyup yazmaları ve Rusça da öğrenmelerini maskeli bir asimilasyon (diğer milletleri zamanla eritip Ruslaştırarak) şeklinde yapıyor olduklarını bilmeliyiz. Yalnız

göre, yalnız kullanılmasında hayati zaruret olan ilaçlarla dövizden tasarruf için, yerli muadili bulunmayan, ya da yeteri kadar yapılamayan ilaçlar ithal edilmelidir. Kullanılmasında psikolojik öneminden başka hiçbir tedavi değeri olmayan ilaçlarla bazı doktorların yeni bilimsel yayınlarda tedavi tedbirlerini araştırmadan reçetelerine yazdıkları ve hastaların alıştıkları, tedavi değeri kalmayan ilaçlar ise asla ithal edilmemelidir. Bu prensipten hareket edilerek daha önce binlerce olan ithal malî ilaçların çeşidi 200 — 250'ye indirilmiş ve daha başka çeşitten ilaçların ithaline hiçbir şekilde izin verilmemiştir.

Tabii bu müdahale yalnız ithalatçının değil, ilaç üzerine iş yapan sermayedarların hiçbirinin işine gelmemiş, vurgun devrinin ilaç rezaleatine biraz daha yakından bakılınca görüleceği gibi, milyonların üstüne kolayca konanlar için gerçekten şaşırtıcı olmuştur. Eskiden, döviz tahsisini alınca ilgili olduğu dışardaki firmaya talebini bildirmez memlekette birlikte iş yaptığı ilaç depocularına hangi ilaçtan ne kadar istediğini sorarak, kendisinden talep edilen malın bedelini peşinen çeken bir ilaç ithalatçısı daha mal gelmeden satışını yapmış oluyordu. Depocu ile eczacı arasındaki

Sadi Bilginsoy

burada bir soru aklımıza geliyor. Peki neden halkların, milletlerin birliği, beraberliği, yanyana biribirlerinin edebiyat ve dillerinin saygılı kardeşliği değil de illâ da — sert veya tatlı usul — ana dili transfer etmek, tek ırk, tek kültür halinde kaynaştırmak? Eğer Sovyet Rusya Türkistanlı Türk'ü Rus yapmak için birtakım dolambaçlı ve metodik yollardan Türkçe negriyaya müsaade veriyorsa, bu hiç de örnek alınacak insanî doğru, yerinde ve bilimsel bir hareket olmaz. Hattâ bu için Tümtürk adlı birinin Millî Yol dergisinde «Doğu probleminin en iyi hâl yolu, aşiret sistemini ve şâhlarıyla Kırgız — Kazak Türklerinin getirilip yerleştirilmesiyle olur. O zaman bak nasıl halleder onlar bu işi.» tarzındaki sağmalarından da mahiyeti itibarıyla pek farkı yoktur. Kanaatimizce birtakım kelimelerin arkasına saklanarak dolambaçlı sözler eden yazar, bu konudaki hünerine rağmen maskesinin bir kenarını gereğince örtmemiştir. Doğuda yatırım yapacak sermayeye bir takım avantajlar isteyen Vehbi Koç'un görüşüne uygun bir ortam yaratma çabasıyla da olsa — yazının yurdumuzda tabii sayılan bir konuda — yeni sayılabilen bir tartışmaya vesile olabilemesi şüphesiz takdir edilir. Ama perspektifimizi bu kelimelerin, biçimlerin derinliğinde yatan gerçek amaçlara tutmak, doğru yargılara varmak şartıyla.

- (1) Barış Dünyası, Mayıs 1962 Sayı: 2. Aylık Mecmuası.
- (2) Cumhuriyet, Fatma İrfan Serhan 10 Mayıs 1962

durum da başka türlü değildi. Sayısı 1200 ü aşan eczanelerden pek azı, büyük sermaye ile dönenleri, henüz gelmeyen malın bedelini depoculara peşinen yatırıyor, mal geldiği zaman da kolay tarafsızdan karaborsa yapabiliyordu. Böylece, harcıalem ilaçlar arasında zaten çok az bir miktarda olan zarurî sağlık ihtiyaçları için gerekli ilaçlar daha memlekete girmeden, zincirleme bir yolla belli ellere geçiyor, piyasarda görünmez oluyordu. Vurgun devrinde yaratılan ilaç buhranının nedeni esasen bundan başka bir şey değildi.

ilaç firmalarının dolapları

Alinan tedbirler bu mekanizmaya en büyük tokadı indirmiş, ithal edilecek ilaç çeşidi azaltılınca aynı cins ilaçlardan daha bol miktarda getirilmeye, belli ellerde sürümü mümkün olmayan bu ilaçlar da bütün eczanelere girmeye başlamıştır. Ancak, uykusu kaçan sermayedar bu durumu kabullenmek istememiştir. Sürümü kolayca mümkün olan birçok harcıalem ilaçların bazı profesörlere tavsiyesini yaptırarak Bakanlığın üst yönetimini zorlamaya ve ithal izni almaya çalışmışlardır. Bu arada, örneğin Bayer firması Manetol, Depot — pudine ve Erodolun adlı üç ilaçını ithal edebilmek için memleketin bütün doktor ve eczacıları arasında bir anket açmıştır. Sakarya firması Cenapsyl adlı ilaçına ithal izni alamayınca ilgiliiler hakkında her türlü demagojiyi yapmaktan geri kalmamıştır.

27 Mayıs'tan sonra Sağlık Bakanlığının üst yönetiminde görev alan reformcu kadronun ve özellikle Sadi Bilginsoy'un sermayedarların hüsnuna uğramasının bir başka nedeni de, dünyada yeni keşfedilen birçok ilaçları surf çeşidi arttırmak amacıyla getirtmek isteyen ithalatçıların ruhsat alamamaları, bunlardan yalnız memlekete girmesinde zaruret olanlar için ithal ruhsatı verilmesidir.

Fiyatlar nasıl ucuzlatıldı?

Fakat ilaç sermayedarlarının yediği tokat bu kadarla da kalmamış, fiatlarda da eskisine göre korkunç düşecek bir ucuzluk sağlanmıştır. Bilindiği gibi, ithalatçılar getirdikleri mallar için «ithal Malların Kontrol Dairesi» den bir fiyat alırlar. Ayrıca, Bakanlık o malın imâl edildiği memleketteki mahallî konsolosluklardan bir «Asgari İhraç Fiyat Belgesi» ister ve bu belgeye göre malın fiyatı üzerinde gerekli müdahaleyi yapar. Sadi Bilginsoy görmüştür ki, «Asgari İhraç Fiyat Belgesi» adı altında eline gelen belgeler hakikati ifade etmemekte, sözelimi, aynı ilacın Almanya'dan ihraç edildiği ile Fransa'dan ihraç edildiği arasında büyük fiyat farkı vardır. İşin bu tarafında da bir bit yeniği olduğuna, birtakım karanlık oyunların varlığına parmak basan Sadi Bilginsoy, artık ne İthal Malların Kontrol Dairesi'nin fiatlarına, ne de Asgari İhraç Fiyat Belgelerine önem vermiş ve tek yol olarak her ithal ilaç üzerinde muadillerine göre bir fiyat tespiti girmişdir. Sonuç şöyle olmuştur ki, yaratılan ucuzluğu sihrin sahibî bile parmak sırmıştır. Örneğin, Gestyl eskiden 31.30 liraya satılırken şimdi 21.90 liraya, Pragnyl 19.35 lira iken 16.15 liraya, Euphyllin 11.10 lira iken 8.80 liraya, Lanacoların 11.95 lira iken 7.35 liraya, Durabolün 25.25 lira iken şimdi 17.75 liraya inmiş ve sözelimi verem hastalığında kullanılan Cycloserin adlı ilaç eskiden 98.55 liraya satılırken şimdi 63.35 liraya satılmaya başlanmıştır. Bu ucuzluğun yanısıra önemli olan nokta, birçok ilaçları asgari ihraç fiyat belgelerinde gösterilenden daha düşük bir fiyatla satmak zorunda bırakılan ithalatçının aynı ilaçları ithalde devam edebilmesi ve Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü markamındaki adamın dönen gizli oyunlar üzerindeki şüphesini haklı çıkarmasıdır. İthal ilaçlarındaki kâr hissesi ithalatçının % 15, depocusunun % 10, eczaneler % 25 olduğu göz önünde tutularak, sağlanan

Samî Küçük

ucuzluktan kimlerin yorgunu pircelendiği a çıkça anlaşılır.

ihтира beratı dalaverası

Ithalatın cins itibarıyla azaltılması, öte yandan yerli ilaç sanayinin hayrına bir yol olarak görülmemelidir. Ne var ki, alınan tedbirler, kısa sürede kolay kazançla alışmış yerli ilaç imalatçısı üzerinde de soğuk düş tesiri yapmıştır. Bunun nedeni şudur: Bunlar imâl ettikleri ilaçların ham maddesini dışardan ithal etmekteydiler. Bu ham maddeler ne kadar pahalı olursa ilaç da o nispette pahalı olacağından imalatçının kârı o derecede yükselmektedir. Zira, imalatçının kâr nispeti % 25 tir. İlaçın pahalı imal edilmesi, kâr nispeti sebebiyle, ithal ilaçlarında olduğu gibi, depocularla eczane sahiplerinin de çıkarına uygun düşmektedir. O halde, ilaç ham maddelerini mümkün olduğu kadar pahalı ithal etmekte sermayedarı serbest bırakmalıdır. Fakat böyle yapılmamış, Sağlık Bakanlığının üst yönetimindeki reformcu başlar, ilaç ham maddelerinin ithalinde de bir ucuzluk çaresi sağlayarak sinecancı katırlarını bir kere daha ırkılmışlardır. M. B. K. üyesi Sami Küçük aracılığı ile İhtira Beratı Kanunu'nun 2. ve 3. maddelerinde Kurucu Meclis'ten çıkarılan bir tescir kararıyla gerçekleştirilen bu işin sonucu, ilaç işleriyle uğraşan sermayedarları hiç de memnun etmemiştir. Örneğin, eskiden kilosu 110 — 150 dolara ithal edilen Chloramphenicol şimdi 31 dolara, kilosu 2600 dolara ithal edilen Terramisin — injectable şimdi 375 dolara, kilosu 500 dolara ithal edilen Oxytetraciline şimdi 180 dolara ithal edilmektedir. İhtira Beratı Kanunu'nun doğru olarak uygulanmasından ileri gelen bu sonuç hakkında bir fikir vermek gerekirse, yılda 4 — 5 tona ihtiyaç gösterilen yalnız Oxytetraciline adlı ilaç ham maddesinden sağlanan 16 milyon liralık bir döviz tasarrufudur.

Doğrusu memleketteki ilaç buhranını gidermek ve vurgun devrinin ilaç rezaleatine bir son vermek için, Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü masasındaki adam ve arkadaşları kendi sahalarına giren sermayedarların çıkarlarına fena halde dokunmuşlardır. Bu yüzden, Devrim hükümeti sırasında pek geçmeyen menfaat gruplarının baskısı İnönü Hükümetinin bakanı Şuat Seren zamanında başarı sağlamış ve birer birer görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.

Bütçe görüşmeleri sırasında Doğu'ya 99 doktor, 264 sağlık personeli gönderildiğini söylemek suretiyle — aslında bu doktorlar sıfır sağlık personeli gönderilmiştir — ucuzundan bir alkış alıp, derneklere yardım faaliyetlerinde seçim bölgesi olan İsparta'ya 400 bin lirayı cömertçe verebilen vezirlerimizin devri bakanının, gelişmiş en büyük başarısı, ilaç ithalatçılarının, depocularının, eczacıların uykusuz ve kaşırın Sadi Bilginsoy'u Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü makamından uzaklaştırabilmesi olmuştur.

Dış Politikamızın Değişkenleri

Bir müddet önce YÖN'de, dış politika esaslarının tartışılmasından doğacak fikir açıklığına ve millî faydalara işaret edilmişti. Halen New York'taki Columbia Üniversitesinde bilimsel araştırmalarda bulunan Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarından Dr. HALUK ÜLMAN'ın kaleme aldığı üç makalelik yazı serisini, böyle bir tartışmanın hareket noktası olabilecek görüşlerden biri olarak okuyucularımızın dikkatine sunuyoruz.

Herhalde düşüncelerimizin dikenli sorunlara değinmekten aşırı korkuları yüzünden olacak, ötedenberi Türk dış politikası üzerinde ciddi bir tartışma yapılmamıştır. 27 Mayıs devriminden sonra kamu hayatımızın her yönü üzerinde açıkça, uzun uzadıya konuşmaya başlandı. Halde, dış politikamız gene bir tarafa bırakılmış, günün değişmez konusu dış yardımlar dışında hiçbir önemli sorun incelenmemiştir. Türk dış politikası üzerinde bir tartışma açmak için ilk gayret hatırladığımız kadar, 27 Mayısın hemen ertesinde FORUM dergisinden gelmiş, bu dergide dış politika sorunlarımızın değişen, iki başyazı çıkmıştı. Ne yazık ki bu yazılar kamu o-yunda yankı uyandırmadığı gibi, birkaç günlük yazarmın dışında, düşüncelerimizi tartışmaya çekememiştir. Aynı şekilde, bundan bir süre önce YÖN'ün yaptığı tartışma çağrısı da yine FORUM'da çıkan kr-su bir yazı dışında, tamamiyle cevapsız kalmış bulunuyor.

Oysa, Türk dış politikasının çeşitli sorunlarını ele alıp açıkça tartışmak zamana artık gelmiştir. Bir kere, Türkiye'de ötedenberi alışılmış iç ve dış politikanın birbirinden ayrılmış ilkesi, artık süresini doldurmuş

bir ilkedir. Dünya devletlerinin birbirine bu kadar açık, bu kadar bağımlı oldukları bir dönemde iç politika ile dış politika arasında kesin bir ayırım yaparak «Benim iç ve dış politika sorunlarım birbirinden bağımsızdır» diyebilmek mümkün değildir. Bu satırların yazarı, birçok kere, Türk dış politikasını yürütmekte sorun sahibi kişilerin ağzından, Batıya bağlılığımızın, özellikle ekonomik, bir sürü iç gerekçesini dinlemiştir. Aynı şekilde, Batının yardımı yetersiz bulundukça komünist blokla münasebetlerimizi iyileştirmek için denemeler yaptığını ve bunun Batıya harekete getirmek için oldukça etkili bir koz olduğunu hep biliyoruz. Batıya bağlılığın şampiyonluğunu yapan Menderes bile, iktidarının son günlerinde ekonomik çıkmaza girince ortaya Moskova yolculuğunu atmıştı. İç politikamıza yeni bir yön vermek istediğimizi her fırsatta ortaya attığımız şu günlerde dış politika sorunlarımızı tartışma dışında bırakmak, en azından gerçeklere aykırı bir tutum olacaktır.

İkincisi, son on yıldır sanki donan, belli kalıplar içine kapanıp kalan Türk dış politikasına İkinci Cihan Savaşının son erdiği gündün bugüne kadar izlediği yönü çizen milletlerarası bağınımlarda, son yıllarda önemli değişiklikler olmuştur. Bilindiği gibi, Türk dış politikasının sıkı sıkıya Batıya bağlanmasına yol açan en önemli etken, 1945 — 47 yıllarında karşı karşıya kaldığı Sovyet tehdididir. Bu tehdit sıralarda yalnız Türkiye için değil, İran ve Yunanistan için de vardı ve Sovyetler Birliğinin takindışı uzlaşmaz tavır yüzünden, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumak isteyen bir devletin günün tek kudretli ülkesine, Amerika Birleşik Devletlerine yanaşmaktan başka seçecek yolu kalmamıştı. Aynı şekilde Türkiye ekonomik durumunu düzeltmek için de, dış yardım arayan bütün Avrupa devletleri gibi, o sırada dış yardım yapmaya gövü yeten tek ülke olan Amerika Birleşik Devletlerine yanaşmak zorundaydı.

Milletlerarası alanda değişenler

Oysa, son yıllarda milletlerarası alanda ortaya çıkan bazı yenilikle, Türk dış politikasına yön veren ilk durumda büyük değişiklikler yapılmıştır. Dikkat ve cesaretle incelenince dış politikamız üzerine önemli etkiler yapabilecek nitelikte olduğu görülen bu yenilikleri, ana hatlarıyla, şöylece sıralamak mümkündür:

İkinci Cihan Savaşı sonunda beliren Sovyet tehdidi, bugün yalnız Türkiye bakımından değil, dünya ölçüsünde biçim değiştirmiştir. O günlerde pekâlâ mümkün görülebilen bir doğrudan doğruya saldırı denemesi, bugün artık düşünülemez olmuştur. Bunun nedeni milletlerarası durumun şu özelliğiyle açıklanabilir: İki blok arasındaki kuvvetler dengesi Orta Doğu, Uzak Doğu ve Güney Doğu Asya gibi, her iki blok için de birçok bakımdan önemli olan bölgelerde kuvvet yoluyla yapılmak istenecek bir değişikliği kabul edemeyecek kadar nazikleşmiştir. Büyük devletlerin hiçbirisi, çekirdekli silâhların görülmemiş gelişmesi sonunda, karşılıklı yokolma tehlikesini göze almadan küçük bir devlete karşı doğrudan doğruya saldırıya girişemez. Laos ve Güney Vietnam örneklerinin de açıkça gösterdiği gibi, küçük devletler için en büyük tehlike dış saldırılar değil, iç bölünmeler, düzensizlikler ve karışıklıklardır.

Son yıllarda ortaya çıkan bu durumun yarattığı en önemli sonuç şudur: Milletlerarası durumdaki bu gelişme sonunda, güvenlik bakımından, küçük devletlerin bir savunma teşkilâtının içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer alıp almamalarının artık büyük bir önemi kalmamış görünüyor. İç düzen sikkahatli ve kuvvetli oldukça, hiçbir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almasa da, bir devlet bugün bağımsızlığını ve güvenliğini, diğer bir büyük devlet karşısında sağlayabilmek durumundadır.

Biraz önce de söylediğimiz gibi, küçük devletler için bütün sorun iç durumda yatar. Milletlerarası gelişme ve çatışmanın dışında kalmak isteyen her küçük devlet, bunların kolayca kullanılabileceği iç ayrışıklıkları önlerse bağımsızlığını ve güvenliğini sağlamış demektir. İç ayrışıkları önlemek için en çakar yolun da toplumsal adalet ilkelere dayanan ve ekonomik kalkınmaya yönelmiş bir düzen olduğunu, son

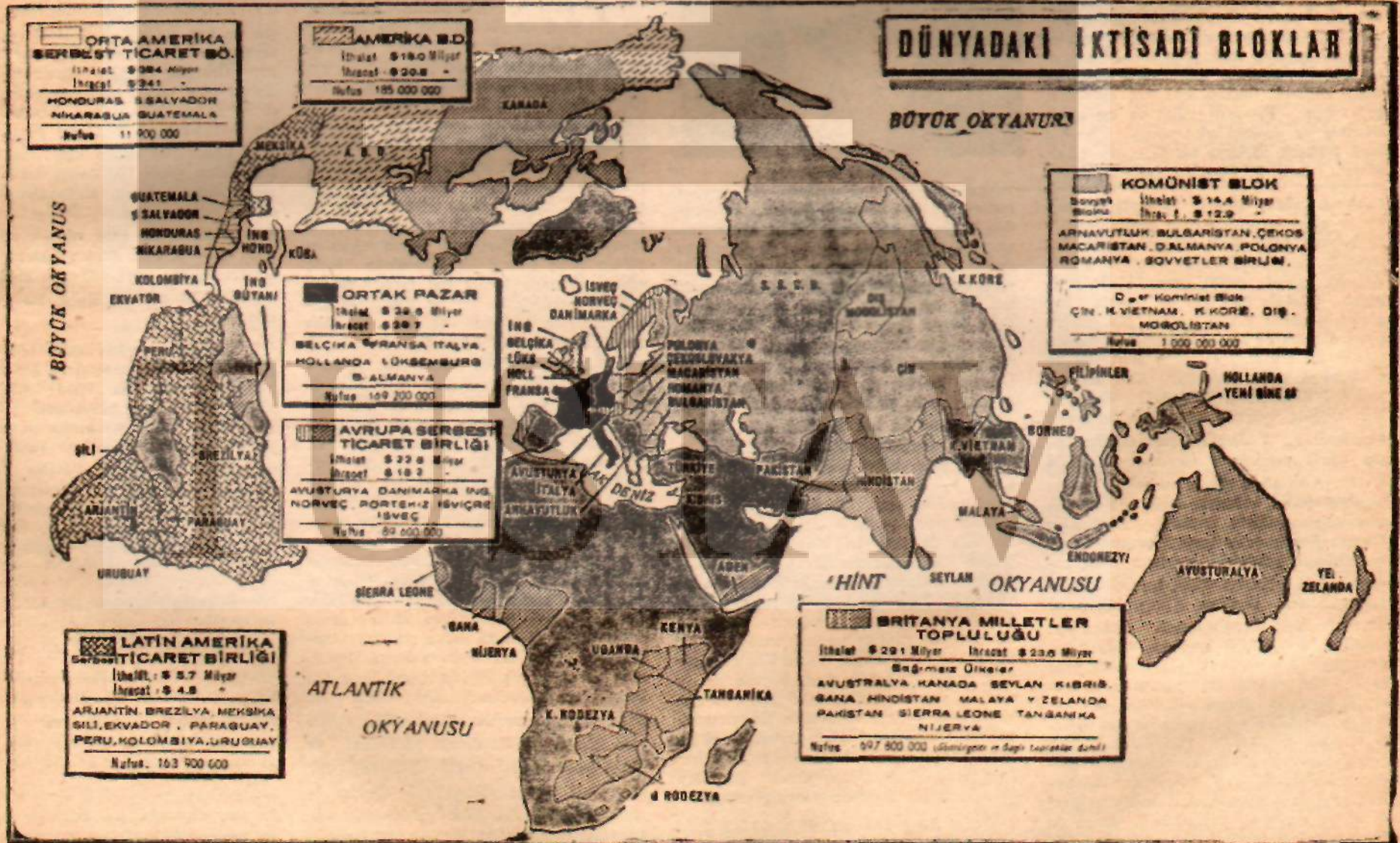
yılların verdiği örnekler açıkça göstermektedir.

Hiçbir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almadan bağımsızlığın korunabileceği gerçeği anlaşıldıktan sonra, ortaya Tarafsızlar dediğimiz üçüncü bir blok çıkmıştır. Çeşitli sorunlar karşısında aralarında çeşitli düşünce ayrışıkları olmakla beraber, bu blok içindeki devletlerin üzerinde birleştikleri yönetici ilke şudur: Bir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almak bağımsızlık için vazgeçilmez bir gerek olmadığına göre, milletlerarası savunma bağıntılarına girmemek, savunma giderlerini gereksiz yere kar bartacağı gibi, istenmeyen bir savaşa katılmak tehlikesini de kendiliğinden çoğaltacaktır.

Geçekten, bir savunma teşkilâtı içinde olmak bir devletin bağımsızlığına büyük bir fayda sağlamıyorsa, tersine gelişmesi ve güvenliği için önemli bir engel olabilir. Gelişmeye engel, kolayca anlaşılacağı gibi, savunma giderleridir. Bir savunma teşkilâtı üyeliği devletin sırtına fazla askeri yüklem ve gereklere bindirir, ölümcül olağanüstü hâllerde savunma giderlerine yol açar, ekonomik kalkınma için kaçınılmaz yatırımlara ayrıması gereken devlet gelirlerinin en önemli bölümünü alıp götürür.

Savunma teşkilâtı üyeliğinin bir devletin güvenliğine getireceği engel de, o devletin milli çıkarını doğrudan doğruya ilgilendirmese de, büyükler arasında çıkacak bir çatışmaya ister istemez katılmak zorunluluğudur. Örnek olarak Berlin sorunu yüzünden çıkacak bir savaşta İzlanda'nın durumunu alalım. Bu sorun İzlanda'nın hiçbir milli çıkarını doğrudan doğruya ilgilendirmedeği hâlde İzlanda, NATO üyesi olarak savaşa katılmak gereğiyle, NATO üyesi olmasaydı belki dışında kalacağı bir çatışmada yeryüzünden silinmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ufak kıvılcımlardan büyük yangınlar çıkmasına çok elverişli olan bir milletlerarası ortamda, insan yorganını olur olmaz yere atıp atmadan, çok düşünmek hakkını elden bırakmamalıdır.

Çekirdekli silâhların görülmemiş gelişmesi sonunda, tarafsız ülkeleri silâhlı saldırılarla kendi tarafına almanın büyük devletler için düşünülemeyecek kadar güçleştiğini söylemiştik. Silâhlı bir saldırıya girişmenin yalnız kendilerinin değil, aynı zamanda bütün insanlığın sonu olacağını bilen iki dünya görüşü, bugün, Laos ve Güney Vietnam gibi içten ka-

mayı yaralar dışında, dünya dengesini kendi çıkarına bozmak için ateşli olmayan fakat şimşiklik ondan etkili bir silâh kullanıyor: Ekonomik yardım.

İkinci Cihan Savaşı sonunda dünyada dış yardım yapabilecek güce tek bir devlet vardı: Amerika Birleşik Devletleri. Bugün, onu karşısına, ekonomik yardımın küçük devletlerin kalbini ve desteğini kazanmak için çok önemli olduğunu anlayan Sovyetler Birliği de çıkmıştır. Bu iki büyük devletin anısına, Almanya, Japonya ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi milletlerarası alanda gerçekleştirilecek istekleri olan diğer bazı devletler de, aynı silâhı ustalıkla kullanmaya başlamış bulunuyorlar.

Bu silâh, kuvvetini, iktisaden geri kalmış ülkelerin ileri devletlerin hayat seviyesine erişmek, çağdaş uygarlıktan pay almak isteğinden alıyor. Bu ülkeler, ekonomik gelişmelerini sağlamak için dış yardıma büyük emeller bağlamışlardır. Sovyetler Birliği dış yardıma başladıkları sonra, bütün dünyada, tarafsızlığın en iyi ödeyen dış politika olduğu konusunda kuvvetli bir inanış belirmiştir. Gerçekten, hiçbir bloka bağlanmayan devletler her iki blokta da yardım alabilmektedirler. Buna karşılık, kendilerini kesin bağlarla iki blokta birine bağlayan geri kalmış ülkeler, çantadaki keklik örneği, dış yardımdan yeterli kadar pay alamamaktan yarıp yakınmaktadır.

Batılı büyükler, kendi savunma kurumları için de yer alan iktisaden geri kalmış ülkelerin bu yardım yakınmalarından habersiz değildir. NATO'nun bugünkü dünya durumuna uyması, komünizmin yayılmasını önlemesi için ekonomik yönünü geliştirmesi gerektiği, bundan yıllarca önce ileri sürülmüş bir fikirdir. Fakat kuruluşunda askerî bir amaçla olarak oluşturulan NATO, son zamanlarda Türkiye konusundaki tartışmalarına da gösterdiği gibi, sıra büyük devletlerin bütçelerinden çıkacak ekonomik yardıma gelince, üyelerin çok güç fikir birliğine var-

dıkları bir kurum olmaktadır. Aynı şekilde, son Laos olayları da, Amerikan yöneticilerinin SEATO üyesi dostlarına yaptıkları askerî yardımları ekonomik yardımlardan daha verimli ve etkili saydıklarını gösteriyor. Diğer yandan Sovyetler Birliği de, Varşova Paktı içindeki dostlarına, dostluğunu, ya da devamlı tarafsızlığını sağlamak

istediğini ülkelerden daha az elverişli davranmaktadır.

Türkiyenin durumu

Bu yazımızda, İkinci Cihan Savaşından sonra Türk dış politikasına yön veren milletlerarası durumda son yıllarda ortaya

çıkan yenilikleri, gelişmeleri gözden geçirmeye çalıştık. Bu gelişmelerin Türk dış politikası üzerinde önemli etkileri yapacak nitelikte oldukları açıktır. Bu etkilerin nasıl olduğunu gelecekte yazımızda incelemeye çalışacağız.

Malûk ÖLMAN

Cumhurbaşkanı Cemal Abdülâsır

Arap Sosyalizminin Kaynakları

(Pierre d'Astrianın bu yazısı, «Tribune des Nations»un 18 Mayıs 1962 tarihli sayısında yayımlanmıştır.)

Arap uyanışını Avrupalıların ilerlemesine bağlamak ve bunu Batı anlayışlarının biraz beceriksiz bir kopyası olarak görmek, biz Fransızların bir hastalığıdır. Bir toplumun maddî durumunu manevî durumu ile karıştırmak eğilimine kapıldığımız için, Arapların sefalet içinde olmasından fikirci de perişan oldukları sonucuna varıyor ve bir öğretici, bir şifacı pozuna bürünüyoruz. Doğustan almak, ancak bizim okullarımız sayesinde adam olan, bizim askerlerimiz sayesinde disipline alışan, bizim bayrağımız altında himayeye kavuşan vir Arap hayali kafalarımızda eskiden beri yerleşmiştir. «Fransız Cezayiri» anlayışının arkasında da, işte bu imparatorluk çağına mahsus ve çocukça düşünce yatmaktadır. Okul çocuklarımızın hayalîne yerleştirilen bu tabloyu, aslında, nice kan ve gözyaşı çerçevelemektedir.

Nasıl demokrasiyi Onsekizinci yüzyıl filozofları icat etmişse, sosyalizmi de marksizm icat etmemiştir. Nitekim marksizm de böyle bir iddiada bulunmaz. Arap sosyalizmi sokaklar kadar eskidir. Doğrudan doğruya bizim etkimize olduğunu

sandığımız Doğu ihtilâli hareketleri, gerçekte, bin yıllık ve bütün Arap tarihi boyunca kendini gösteren bir geleneğin mirasıdır. Bilinen ilk militan ve doktrinci sosyalizm hareketi, Dokuzuncu yüzyılda Basra körfezinde meydana çıkar. Kanlı bir sosyal savaş şeklinde beliren bu hareket iki defa tekrarlanmıştır: Zenciler hareketi, Karmatlar hareketi.

Dokuzuncu yüzyıl ortasında, başkenti Bağdat olan Abbasî İmparatorluğu Hindistan sınırlarından Atlas Okyanusuna kadar uzanıyordu. Mezopotamya'nın ekonomik yapısı aşağı yukarı o zaman büyük kapitalist ülkelerimizinkinin aynı idi: büyük bir banka gelişmesi, dokümanlığın ileri derecede sanayileşmesi, ziraat gelirleri sıkı sıkıya kontrolü altında bulunduran mali konsorsiyumlar, ihtikâr servetlerinin dışında tutulan bir işçi ve köylü proletaryasının büyümesi, bankaların esir, bir hükümet. Halife, sadece başlıca devlet imalat-hanelerinin bir çeşit genel müdürü değil, aynı zamanda, özel mülkiyet pratik olarak mevcut bulunmadığı için, bütün toprakların da mutlak sahibi idi. Yerli proletaryaya bile yoksul olduğuna göre, dışarıdan getirilen işçi zümresinin ne derece yoksul olduğu kendiliğinden anlaşılır. Hele zenciler, yabancısı oldukları bir ülkede tam anlamıyla esir idiler. İşte sosyal ihtilâlin ilk mayasını bu zümre teşkil edecektir.

868 yılında Basra'nın sahil malikanelerinde kanti bir şekilde patlak veren Zenciler isyanı, özellikle Zanzibar'dan getirilen bu tarım işçilerinden adını almıştır. İsyanın önderi Ali El Bürkûvî (Peçeli Ali), bir deyimenci, bir bira satıcısı ve bir filozof ilkökul öğretmeni ile birlikte kurduğu âsi hükûmetine başkanlık etmiştir. Spartakus isyanını hatırlatan bir yurtsızlıkla yönetilen bu savaş 15 yıl sürmüştür, hattâ Bağdat bir ara âsilerin hücumuna dayanamıyacak duruma düşmüştür. İsyanı bastırma hareketi daha da vahşî olarak ve yıllarca sürmüştür. Ceza olarak uzuvları kesilen, kazağa oturtulan, parça parça doğranan, ölünceye kadar kirbaçlanan iş-

yançıların acı hatırası oğluna kadar gelmiştir.

Bundan 7 yıl sonra çok daha geniş bir isyan patlak verdi. Etkisi iki yüzyıldan fazla süren bu isyan, Karmatlar isyanı adını alır. Bu isyanın da itici kuvveti, birincisinde olduğu gibi, Kur'an'ın sözleri idi. Çünkü Kur'an o çağda, vaktiyle İncil'de olduğu gibi, olağanüstü bir reform gücü taşıyordu. Gerçekten de Kur'an, bütün insanların eşitliğini, bütün insanlıklar topluluğunun kardeşliğini, voksulun zenginliğine, kalp dürüstlüğüne dünya hirsına üstünlüğünü ilân etmiyor muydu? Kur'anın böyle harfi harfine yorumlanmasından dolayı Irak proletaryasını ayaklandırdı. Yeraltı Irak'ın fikir başkenti olan Kûfe'deki medreselerin viodan mesaleleriyle uğraşan hocaları, koca bir metafizik doktrin ortaya koydular. Bu doktrin, başlangıçta bir işçi kurtuluş hareketi olarak doğmuş olan Orta-Çağ Masonluğunun kardeşlik ve ortaklığa dayanan tabii din anlayışına garip şekilde benziyordu. İyice silâhlanan Karmatlar, 890'da aşağı Dicle'nin sevil bir köyünden hareket ederek, canî isyan hareketlerini, grevleri, isyan komitelerini Türkistan ve Yemen'e kadar yaydılar. Bunlar Basra'da, Paris komününün manevî atası olan ilk komünizmin örneği kurdular. Hatta Mekke'yi ele geçirip talan ettiler. Bozguna uğramış görünmesine rağmen Basra körfezinin aydın çevrelerini kazanmış olan bu hareket gerçekte hiçbir zaman yenilmedi. Tarikatların her tarafı yayarak Müslümanlığa zamanla güçlenen sosyalist bir hamle kazandırdı. Militan bir sendikalizmin kaynağını da burada aramak gerektir. Çünkü bu sendikaların birer ve işçi yönetimin komite-giri kalmamış, zarf-örsünanî idaresi altındaki Arap ülkelerini gerçekte bu komünist idare etmiştir.

Irak ihtilâlinin az önce, bu ihtilâli hazırlayanlardan biri olan tarihçi Faysal Samir, İbrahim Rus marksizminden değil, Zenciler isyanından aldığı söylüyordu. Cezayir ihtilâlinin altında da, bu eski doktrinden gelen derin kıpırdanışların izi vardır. Eninde sonunda ve özellikle bu eski kaynak sebebiyle, Arap ülkelerinde sendikalizme dayanmayan hiçbir ihtilâli hareket olamaz. Gerek Nâsir sisteminin gerekse Irak sisteminin temel taşı sendikadır. Yakın gelecekte ister istemez bir takım değişikliklere uğrayacak bile olsalar bu iki rejimin güçlü iste buradan gelmektedir. Bu rejimlerin, kendini yeniden buluş hareketini daha gerçekleştirmemiş bütün Arap milletleri üzerindeki yayılış gücü de yine buradan gelmektedir.

Batılı gözlemler Doğu meselelerini tartışırken, Doğudaki alt kıpırdanışları Batı evriminin ışığında, yani siyasi partiler arasındaki doşajlar ve uzlaşmalara göre yargılamaktadırlar. Gerçekten de bugüne kadar Fransada, 13 grupları arasında uzlaşma yoluna gidilmeksizin, sendikaların sözünü dinlemeksizin hükûmette hiçbir bünye reformu olmamıştır. Fransız sendikalist millet içinindedir, hükûmetin içinde değil. Yeni Arap sistemlerinde ise, sendikalizm devlet idaresine katılmıştır. Libya'da işçi sendikalarının sırf kendi teşebbüsleriyle Fransız ticaretine bojkot etme kalkıştıkları görülmüştür. Cezayirde de ilerde sendikaların büyük rolü oynayacaklarını göz önüne alacak yerde iş birtakım şahsî kavgalar şemasıyla yargılamakta devam edersek, yarınki Cezayiri hiç tanıyamıyacağız demektir.

Arap köylüleri veya işçileri ne zaman siyasî hayata katılmağa kalkarlarsa hemen ortaya Moskova korkuluğunu çıkarmak, komünizme kenîsinde bulunmayan dünya çapında bir etki gücü tanımak demektir. Üstelik bu, Arap dünyasının öz değerlerini küçümsemek anlamına gelir ki ucu, eninde sonunda kendi geleceğimizi de inkârı varır.

Eğer yarın Fransız sendikalizmi, bizi yöneten sahte aristokrasiyi artık milleti devlete katıştırmak zorunda bırakabilirse, hiç şüphesiz, bugün Magrib ve Doğu'nun kaygılı kitlelerine hâkim olan reform düşüncesi ile buluşacaktır.

SOSYAL YAYINLAR: 1
SOSYALİZM NEDİR?
John Strachey
Fiatı: 2 Lira

SOSYAL YAYINLAR: 2
L. FEUERBACH ve KLÂSİK ALMAN FELSEFESİNİN SONU
ENGELS
İçindekiler: Hegelden Feuerbach'a— İdealizm ve Materyalizm — Feuerbach'ın din felsefesi — Diyalektik Materyalizm
Fiatı: 3 lira
P. K — 716 — İstanbul
YÜN — 035

Batının ilk ve en büyük destanı Türkiye'ye kazandırıldı

HOMEROS
İLYADA
(Dördüncü ve son kitap)
Şiir diliyle çevirenler:
A. ERHAT — A. KADİR
İŞ BANKASI YAYINLARI
YÜN — 040

Yedek subay öğretmenler konuşuyor:

Kaçan büyük fırsat

Uğur Cankoçak

başına çıkarıldılar.
Ödev başında

Köy Enstitülerinin kapatılmasından sonra tamamen, oluruna bırakılan köy eğitimi davamıza yeni bir hamle getirmesi umularak çıkarılan 97 sayılı kanun da, 1 Haziran 1962'de 12500 yedeksubay adayı öğretmene teskere-leri verilerek, tatbik edilemeyen ya da tatbik edilmez duruma getirilen bir çok güzel kanunlarımız gibi, tozlu raflara kaldırıldı.

Bu yazıda «yedeksubay öğretmenlik» diye anılan 97 sayılı kanunun çıkış nedenlerini, kanunu çıkartanların ve aydınların bu kanundan neler umduklarını ve de kanunu «ehil eller» de nasıl tatbik edilerek akla hayale gelmedik kötü sonuçlar doğurduğunu, kanunda 1960 Temmuzuna kadar lise ve dengi okullar maddesinin bulunmasına rağmen niçin şimdi er olarak sevk edildiklerini inceleyeceğiz.

M.B.K. ni sadece serbest seçimler yapmak için iş başına gelmiş bir gecici hükümet olarak görmeyip, dertli memleketin derdine çareler de bulmak gerektiğine inanan üyeleri, tarafından 1960 yazı içerisinde 97 sayılı kanun çıkarıldı.

O günlerde —bugün de aynıdır— Türkiye'de 90 bin köy ög-

retmenine ve 17 bin köy okuluna ihtiyaç vardı. Mevcut öğretmen okulları nüfusu yılda yüzde 3 gibi çok süratle artan bir ülkede gerekli öğretmeni 100 yıl sonra bile karşılayamayacak durumdaydı. Bir eğitim seferberliği şarttı. Bir zamanlar Türkiye böyle bir seferberliği büyük bir başarıyla tatbik etmişti, ve eğer devam edilebilmiş olsaydı bugün Türkiye'nin köy eğitimi davası hattâ bütünüyle köy davası çözülmüş olacaktı.

M.B.K. nin genç üyeleri bu başarılı kurumu örnek alarak işe giriştiler. Köy Enstitüleri Kanunu çıkartmadan önce öğretmen ihtiyacını acele karşılayabilmek için askerliğini çavuş olarak yapmış köy delikanlıları toplanarak «köy eğitimci» kurslarına tâbi tutulmuşlar ve köylere gönderildiklerinde de çok iyi sonuçlar alınmıştı. Şimdi de büyük eğitim seferberliğine başlamadan önce, onun bir parçası olarak, yardım kabilinden ordu, milli eğitim seferberliğinde kullanılacaktı. Yabancı ülkelerde de ordunun halk eğitiminde kullanıldığına dair örnekler çoktu. Eskiden Bulgaristandaki, günümüzde de İsraildeki tatbikat incelendi. 1936'daki «köy eğitimci» kursları da gözetilerek

1960 yazının Türkiye şartlarına uygun bir formül bulundu. Lise ve dengi okul mezunu gençler, vatani ödevlerini orduda yedeksubay olarak değil, köylerde iki ders yılı süresince, öğretmen olarak çalışacaklardı. Böylece hem ordunun ihtiyacından fazla yedeksubaylar sıra beklemeden vatani ödevlerini yapacaklar hem de bir anda onbinlerce öğretmen köylere dağılmış olacaktı. Kanunun ikinci ve çok önemli yönü de yedeksubaylık için köyden ve okulundan her yıl ayrılan binlerce öğretmeni ödevi başında bırakıp öğretmen sayısını bir başka şekilde çoğaltmak olmuştur.

Kanunu çıkartanların yedeksubay adayı öğretmenden umdukları fayda çift yönlüydü. Birincisi köyün öğretmene kavuşması diğeri ise şehir çocuğunun az bir parayla, iki yıl boyunca köyde kalmasını sağlamak. Birinci faydanın meslektan yetişmiş bir öğretmen yanında çok cılız kalacağı kimsenin gözünden kaçmamıştı. Fakat Türkiye Resat Şemsettinler, Tevfik İleriler gibi Milli Eğitim Bakanları ve onların «takımları» tarafından tam bir yazgı yerine çevrilmişti. Faydanın büyüğüne küçüğüne bakılmak-

sızın ilk yardım yapılmalıydı. İkinciden umulan fayda birinciye göre çok daha gerekliydi. Bir şehirlî için eğri bir türlü bilinmeyen esrarengiz bir şeydi. «Çoban kaval çalar anın hayati şairanedir» in yanı sıra yorgan döşek şehir sokaklarında dolayan insanlar vardı. Basınının sivri akıllıların, şehirleri köylü akınına karşı koruyabilmek için şehirlerin giriş kapularına nöbetçiler konulmasını ciddi ciddi tavsiye eden yazıları sık sık gazetelerimizde boy gösteriyordu. Bir de «köylü peker yiyor artık» «çarığın bıraktığı ayakbağı giriyor» «Yeni Harman sigarası içiyor» v.s. gibi unutulmaz politikacılarımızın unutulmaz sloganları vardı.

Köyün öyle mi ya da böyle mi olduğu ne 4 yılda bir saat gidilerek ne de piknikler tertip edilerek öğrenilebilirdi. Köy ancak içinde yaşanarak, havanın teneffüs edilerek, suya içilerek yemeyi yaparak, derin düşünmeyle kavranarak öğrenilebilirdi. Memleket gerçeklerine en iyi şekilde enarız karşı karşıya gelecek öğrenilebilirdi pek güzel bilen «başlıklar onbinlerce lise ve dengi okul mezunu genç bu derinlerle başbaşa kalıp tezeler, kitapları ve serimli konuşmaları politikacılarımızın ötesine halkın içinde kendilerini bulmalarını sağlamak, iyiyi doğruyu güzel görmek ve göstermek yeteneklerini kazandırmak istedikleri.

Bu ana düşünceler ve heyecanla kanun M.B.K. nden çıktı.

Tatbikat

Yalnız askerlerin yanı sıra dıkları hem de büyük yanlıdıkları iki nokta var: Birincisi, Devlet Teşkilatının bütün kurumlarında muhafazakarlığın devam ettiği, halkın bir devrim havasına sokulmadığı memleketimizde devrimci bir kanunun tek başına boşlukta salınacağı gerçeği idi. Ve de öyle oldu. İkincisi ise, sivil teşkilat ne durumda olduğu meselesidir. Bu iki yanı sıra M.B.K. nin en büyük yanıdır bütün devri boyunca, Kanun çıktı. Uygulayacak olan Milli Eğitim Bakanlığıydı. Dünyanın en tatlı rehabeti içinde işlerin kendi kendine, nasıl olduğu bilinmez, yürüyüp gittiği bakanlık. Neden sonra bu gerçeği 97 sayılı kanunda emeği olan M.B.K. üyesi Mehmet Özgüneş de farkına vararak «Bütün kafasıyla çalışan fedakâr öğretmenler şarklı kafasıyla idare eden bakanlık» diyecektir. Ama İstanbul ilk aylarının heyecanı içerisinde herkesi Kendileri gibi idealist sanan iyi niyetli M.B.K. üyeleri o güzelim kanunu Milli Eğitim Bakanlığı idarecilerinin şarklı kurnazlıklarına teslim ettiler. Başın «lise mezunlarının yedeksubay olma hakkı kaldırıldı», manşetleriyle 97 sayılı kanunu taktim etti. Gençlik teşekkülleri de aman Üniversite son sınıf öğrencileri hiç olmazsa yedeksubay olsun endişesiyle yanlış bir yol tutturup her gün gazete sütunlarını ıgal edince mizansen tamamlanmış oldu. Arkasından 13 Kasım olayı, kanunu sahipsiz bıraktı. Kanunu hazırlayanlar yurt

1960 Kasım ayı başlarında trenler, kendileri keşildi, elinden

ları almış, bilmediği dayandı. Şi yabancı bir illeme ürgün hayatına gönderildiğini sanan yedeksubay öğretmenlerle dokuydu. Yıkıntı ve akıntıyla yükü, her an patlamaya hazır gençler 67 ilin Milli Eğitim Müdürlüklerini dolduruyorlardı. Milli Eğitim Müdürlüklerinin çoğunluğunun nasıl bir ödev anlayışı içinde oldukları T.M.T.F.'nin üç kere tertipleddiği «yedeksubay öğretmenlik ve Anadolu» konulu oturumlarında ve yaz eğitimini için toplanan toplantılarda sohbetlerde ortaya çıktı. Birkaç örnek bu tip Milli Eğitim idarecilerinin kaza portrelerini çizmek istiyorum: Böyle şartlarda çalışılmayacağına söyleyen bir öğretmene vatiye et efendi» cevabını veriler. devam tatbiki yapar ve öğrencilerinin daha temel bir kuyafetle okula gelmesi için uğraşmaktan başka suçu olmayan bazı bocalar öğretmene il müdürlüğünde tebdidi: «Karıni bir köye, seni bir köye süreyim» «e aklın başına gelsin», köylüsünü mütegalibenin elinden kurmaya çalışan öğretmene verilen cevap: «Sen öğretmen misin yok, sa arzualcı mî, sadece okuluna uğraş başka işe karışma» tavsiyelerini büyük bir rahatlık ve umursamazlıkla söyleyebilenler dolu Milli Eğitim Müdürlüklerimizin çoğu. Kendi büyük dertleri yetmiyormuş gibi bir de bas-

larına yedeksubay öğretmen diye «bir sürü» (bu deyim kullanan milli eğitim müdürü vardır maalesef) gönderilmisti. Bakanlıktan gelen emirde «bir hıfzı talık öğretmenlik kursuna tâbi tutularak kur'alarının çekilmesi ve derhal köylere gönderilmesi» diye yazılıydı. Bu kurs hemen bütün illerde şöyle yapıldı: Bir müfettiş «çoğu kere baş müfettiş» «ilkokul programı» adlı Milli Eğitim Bakanlığınca öğretmenlere derslerinde neleri okutulacağını âdeta kronolojik olarak sıralayan bir kitabı okur ya da sıkılınca çocuklardan birine okuturdu. Bir hafta boyunca bu kursta öğretmenliği hemen kavrayıveren yedeksubay öğretmenler kur'alarını çekip köylere gittiler.

Psikolojik gerginlik içerisinde il merkezine gelen genç orada da, ödevi gödeceği yer hakkında hiçbir olumlu bilgi almadan sanki mesleklerin en kutsalı öğretmenliği değil, sanki Türk halkının en temiz en içten insanları köylülerin içine değil hapishaneye gönderesine köylü-ine gittiler. Herşinin yüreğinde bellisiz bir sıkıntı bir korku ve hakları elinden alınmış insanların kızı vardı.

Bir iki ay sonra il merkezlerinde maaş almak, ya da başka işler için gelen yedeksubay öğretmenlerin karşılıklı konuşmaları onların oldukça büyük değişikliklere uğradıklarını gösteriyordu. Anadolu'nun o temiz insanları bu kadar küskün bu kadar kinli ve korkulu olarak yerlerine gelenleri bile çok kısa zamanda kendilerine getirmiş hatta kendisine getirmekten önce vepveni bir ruh, vepveni bir ruhuna arzı vermişti Köy öğretmenleri Milli Eğitim Bakanlığının

Köy okulunda ders

NASIL ÇILDIRILIR?

Cumhuriyetin son günleri...

A lman toplumunun yeni bir karşılıklı devresine girdiği sırada ortaya tuhaf ve düzenbaz bir adan çıktı ki, Cumhuriyetin mezarını da herkesten çok bu adam kazdı. Siyasi hayatı çok kısa süren, Weimar Cumhuriyetinin son başbakanı olan, şartçı siyaset hayatının son bir hamlesiyle ve kaderin garip bir cilvesiyle Cumhuriyeti kurtarmaya çalışan fakat bunda geç kalan adamın adı Kurt von Schleicher'di ki, adı almanca da 'entrikacı' ya da 'yılan' anlamına geliyordu.

Von Schleicher de

tuğgeneral bulunuyordu. 1882 de doğan von Schleicher 18 yaşında dayken eski Hindenburg alayında hizmet görmüş, böylece Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg'un oğlu Oskar von Hindenburg'la sıkı bir dostluk kurmuştu. Von Schleicher'in dostluğundan faydalandığı bir başka asker de General Groener'di. 1918 müteakkesinde Groener, General Ludendorff'un yerine Genel Kurmay Başkanlığına getirildiği vakit genç von Schleicher'i de yaver olarak yanına almıştı. Meslek hayatı daima bir 'büro subayı' olarak geçen von Schleicher, Weimar

Cumhuriyeti ordusundaki iktidar kaynaklarına daima yakın kalmış, kıvrak zekası, kibar davranışları, siyaset alanındaki ustalığıyla hem generaller hem de siyaset adamları üzerinde etki yapmıştı. Von Schleicher, General von Seeckt'in emri altında, kanun dışı milis kuvvetinin ve gene kanun dışı ve çok gizli 'Kara Reichswehr' in kuruluşunda gittikçe artan bir rol oynadı. Entrikadan çok hoşlanan, son derece usta müzakereci von Schleicher 'gölgede' çalışmaya tercih ediyordu. Von Schleicher 1930 yılının başlangıcına kadar Alman halkının tanımadığı bir isimdi, fakat daha o zamanlar Alman iktidar çevrelerinin gittikçe dikkatini çekmekte olan bir simasıydı.

Oskar von Hindenburg vasiyetiyle Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg'un yakın dostu olan von Schleicher 1927 ocağında yaşlı mareşal nezdinde nüfuzunu kullanarak eski komutanı General Groener'in Savunma Bakanlığına tayinini sağlamıştı. General Groener, von Schleicher'i sağ kolu yaptı ve ona yeni bir subenin, 'Miniteramt' in (Bakanlık Bürosu) sorumluluğunu verdi. Bu subenin görevi, kara ve deniz kuvvetlerinin siyasi çevreler ve basınla münasebetlerini sağlamıştı. Groener, von Schleicher'e aynı zamanda ordunun öbür bakanlıklarla ve siyasi çevrelerle münasebetlerini düzenlemek işini de verdi ki, von Schleicher böylelikle yalnız orduda değil siyasi alanda da güç kazanmaya başladı. Von Schleicher, orduda istediğini tayin ettiriyor, istediğini atırıyordu. Bu arada, 1930 da Genel Kurmay İkinci Başkanı General von Blomberg'i bu görevden uzaklaştırıp yerine Hindenburg alayındaki eski dostu General von Hammerstein'i getirmekte gecikmedi. Aynı yılın ilkbaharında da ilk defa olarak bir başkan tayinine girilgi ve ordunun da desteğiyle Mareşal Hindenburg'u, bu görev ve Heinrich Brüning'i getirmeğe kandırdı. Von Schleicher bu siyasi başarıyı kazanmakla, Cumhuriyeti devirmek gibi daha geniş bir tasarının ilk merhalasını tamamlamış bulunuyordu. Von Schleicher, Weimar rejiminin görüklüğüne, yol açan sebepleri açıkça görüyordu: Siyasi partilerin sayısı çoktu; temsil etiketleri özel iktisadi ve toplumsal menfaatleri korumakla meşguldüler ve bu sebepten dolayı çok bölünmüşlerdi. Öyle ki bu yüzden ayrılıklarını unutamıyorlar ve parlamentoda istikrarlı bir hükümetin kurulmasını sağlayacak çoğunluk meydana getiremiyorlardı. Parlatmenter hükümet, Almanların deyimiyle 'at esbablığı' haline gelmişti. Partiler, kendilerini iktidara getiren grupların menfaatleri için pazarlığa girişiyorlar, milli menfaatleri ise hiçe sayıyorlardı. Bundan dolayıdır ki, 28 Mart 1930 da Brüning başbakanlığa getirildi.

ği vakit parlamentoda ister sağcı, ister solcu, ister merkez olsun, hiçbir siyasi tutum için gerekli çoğunluğu sağlayamamasında şaşılacak yön yoktu. Yine bundan dolayıdır ki, Brüning, günlük işleri yürütmek ve iktisadi felci önlemek için Anayasasının 48 inci maddesine başvurmak zorunda kaldı. Daha önce de belirtildiği, bu madde, Cumhurbaşkanı'nun tasvip etmesi şartıyla başbakanı memleketi kararnameyle idare etmek yetkisini tanıyordu. Von Schleicher'in istediği de zaten buyru.

Gerçekte von Schleicher iki büyük yanlışta düşmüştü. Brüning'i başbakanlığa getirmekle ve onu Cumhurbaşkanlığı kararnameyle memleketi idare etmeğe teşvik etmeğe, ordunun halk içindeki nüfuzunu, tarafsız tutumunu zedelemişti. İkinci yanlış ise, Eylül ayındaki seçimlerdeki oylar konusundaki hesabından ileri geliyordu. 14 Eylül 1930 tarihinde, iki yıl önceki 810.000 seçmene karşılık 6.5 milyon seçmen Nazi Partisine oy verince, politikacı General başka bir yol tutturmak gerektiğini anladı. Aynı yılın sonunda, Bolıvyaya'dan dönmüş olan Roehm ve Gregor Strasser'le teması geçti. Bu naziler ile iktidarı elde tutanlar arasındaki ilk ciddi teması. Bu temas, iki yıl sonra, Hitler'i amacına, General von Schleicher'i de önce iktidardan atılmağa, sonra da ölüme ulaştıracaktı.

Hitler Hindenburg'la görüşüyor

Hitler, 10 Ekim 1931 de, yeğeni ve sevgilisi Geli Raubal'ın intiharından üç hafta sonra ilk defa olarak Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg tarafından kabul edildi. yeniden bir entrika ağı örmeğe girişen von Schleicher bu görüşmeyi hazırlamıştı. Von Schleicher, sonbahara girerken Hitler'le görüşmüş ve onu Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile buluşturma için hazırık yapmıştı. Brüning von Schleicher de Mareşal Hindenburg'un yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı süresi 1932 ilkbaharında sona erdiği vakit ne yapılması gerektiğini kendi kendine soruyordu. Mareşal Hindenburg o vakit 85 yaşına varacaktı, zaten anlayışı da kütlaşmağa başlamıştı. Fakat herkesin bildiği bir şey vardı ki o da şuydu: Mareşal Hindenburg Cumhurbaşkanlığına yeniden adaylığını koymadığı takdirde, henüz Alman vatandaşlığı olmayan Hitler bu vatandaşlığı elde edebilir, Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyar ve seçimleri kazanırdı.

Başbakan Brüning, komünistler hariç olmak üzere, bütün belli başlı partileri, anayasada önemli bir değişiklik yapmağa kandırmak için çalışmaya istiyor: bu değişiklik, Hohenzollern kralığının adaylığını koysa bile, yası göz önüne alınca, yeni yedi yıllık sürenin sonuna kadar yaşaması çok güpheliydi. Mareşal Hindenburg bir iki yıl sonra ölünce de Cumhurbaşkanlığı yine Hitler'in eline geçecekti. Brüning, bunu önlemek, devlet başkanlığı görevinde sürekliliği ve istikrarı sağlamak üzere şöyle bir plan tasarladı: 1932 Cumhurbaşkanlığı seçimleri iptal edilecek ve anayasaya uygun olarak Cumhurbaşkanlığı süresi, parlatmentoyu meydana getiren iki meclisin, yani Reichstag ve Reichsrat'ın üçte iki çoğunluğuyla uzatılacaktı. Bu iş gerçekleşir gerçekleşmez de, parlatmentoya kralığın ilân edilmesini ve Cumhurbaşkanı'nın naibine tayinini teklif edecekti. Naibin ölümü üzerine de Kronprinz'in oğulların-

dan biri tahta geçecekti. Böylece aynı zamanda Nazilerin kolu kanadı da kırılmış olacaktı, zira Brüningi, kralığın ilânıyla birlikte Nazi partisinin siyasi bir güç olmaktan çıkacağına inanıyordu.

Fakat yaşlı mareşal, Brüning'in bu teklifini kabul etmedi. 1918 Kasımında, imparatorluk ordusunun başkomutanı sıfatıyla Kayser'e tahttan çekilmesi gerektiğini ve kralığın sonu geldiğini bildirmek görevini Mareşal Hindenburg yüklenmek zorunda kalmıştı. Tahttan uzaklaşmasını söylediği imparatorun kendisi hariç, bir başka Hohenzollern'in tahta çıkmasına razı değildi. (İmparator Guillaume II o vakit Hollanda'daki Doorn şehrinde sürgün hayatı yaşıyordu). Başbakan Brüning, sosyal demokratların ve sendikaların bu tasarıyı ancak Hitler'in iktidara geçişini önleyecek son çare olarak büyük bir tiksinti ile zorla kabul etmeyeceklerini, ne de oğullarından birinin dönüşünü kabul etmeyeceklerini, Almanya'da kralık kurulacaksa bunu İngiltere'deki örneği gibi meşruti ve demokratik bir kralık olacağını izah edince yaşlı Mareşal bundan o kadar buruldu ki, başbakanı hemen uğurladı. Bir hafta sonra da başbakanı yanına çağırarak, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını koymayacağını kendisine bildirdi.

Bu arada, önce Brüning, sonra da Hindenburg, Adolf Hitler ile ilk görüşmelerini yapmışlardı. Her iki görüşme de, Nazi sefi için kötü geçti. Hitler, sevgilisi ve yeğeni Geli Raubal'ın intiharının korkunç darbesinden henüz kendini kurtaramamıştı. Kafası karmakarışık ve kendinden emin değildi. Brüning, Hitler'den, Mareşal Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığı süresinin uzatılması için Nazilerin desteğini istediği vakit, Hitler Cumhuriyet aleyhinde uzun ve şiddetli bir nutukla cevap verdi. Hindenburg'la yaptığı görüşmede ise Hitler hiç de formunda değildi. Uzun bir nutuk atarak bu yaşlı aristokrat üzerinde etki yapmağa çalıştıysa da başaramadı. Cumhurbaşkanı Hindenburg bu ilk görüşmede, kendi deyimleriyle 'Bohemyalı onbaşı' dan müspet bir intiba edinmedi ve Schleicher'e Hitler gibi bir adamın Posta Bakanı olabileceğini ama hiç bir vakit başbakan olamayacağını söyledi. Fakat yaşlı Mareşal daha sonra bu sözünü yutmak zorunda kalacaktı.

Başbakan Brüning 1932 başlarında Hindenburg'un Cumhurbaşkanı süresinin uzatılması için yeniden faaliyete girişti. parlatmento Cumhurbaşkanlığı süresini uzatır, böylelikle yeni bir seçim kampanyasının zahmetinden yaşlı mareşali kurtarırsa, böyle bir durumda Cumhurbaşkanlığına kalabileceği hususunda Brüning, Hindenburg'tan söz almıştı. Bunun üzerine Brüning yeniden görüşmek üzere Hitleri Berlin'e çağırdı. Başbakanın çektiği telgraf, Münich'te 'Völkischer Beobachter' in idarehanesinde Hitlerin Hess ve Rosenberg'le çalıştığı bir sırada geldi. Hitler telgrafı Hess ile Rosenberg'e fırlatarak şöyle dedi: 'Nihayet onları cebime soktum! Beni müzakerelerde taraflardan biri olarak kabul ediyorlar.'

Gelecek yazı
Hitler,
Hindenburg'a
karşı
YÖN, 13 HAZİRAN 1962

BU ESERİ OKUDUNUZ MU?

SUYU ARAYAN ADAM

Yazan:

Şevket Süreyya AYDEMİR

'Suyu Arayan Adam' bir roman değildir. Bu eser, hakiki bir hayat mihveri etrafında, bir neslin ve çağımızın büyük problemlerini aktiren mühim ve düşündürücü bir ruh ve fikir istisnasının hikâyesidir.

'Suyu Arayan Adam' pürüzsüz ve akıcı bir üslupla okuyucuyu, çok hareketli bir hayatın oluşları, arayışları ve dönemeçleri arasında sürükler.

Bir ilk mektep öğretmeni olarak hayata hazırlanan bir genç Türkiye'de ve Turan ülkelerinde yaşadığı mefkûre savaşları, harpler, ittifaklar, aşklar ve tehlikeler bu kitapta canlı ruh tabloları içinde hikâye edilir.

Sonra yabancı bir memlekette ve yabancı bir ideolojinin çetin fikir buhranları arasında yaşanan olaylar ve istisnalar. Ortasayada Enver Paşa, Himalayalardaki istihkam? Çin asrı...

Memlekete dönüş. Hapisler, mahkemeler. Memleketin sert realiteleri arasında geçen ruh ve fikir savaşları.

KITABIN BÖLÜMLERİ :

- Bir çocuk ruhunun ilk dokuları
- Bir imparatorluk masalı
- Ergenekon
- Su bilinmeyen Anadolu
- Su bilinmeyen hikâye
- Aydemir
- Kızıl Elma
- Ejderhan balıkcısı
- Simale çıkan yol
- İttifakçı
- Rus ovası ve Rus mistiği
- Ormandaki ateş
- Toprağın asıl sahibi
- Pamırdeki istihkam?
- Başarılanmayan mükâlep
- Rusya demek herşey demek değildir...
- Putlar ve ilâhlar
- Çin asrı
- Ölüm teki kavga
- Otomat
- Kriyen bir mum gibi
- Profesyonel ittifakçı
- Kovada Yoldaş?
- Dönüş yolu
- İnkılâbın emrinde
- Dağın başındaki adam
- Kadro ve bir dağ yolu
- Epikletosun kandili
- Toprağa dönüş...

NOT :

Gençler, öğrenciler ve öğretmenlerin ödemeli siparişleri % 25 indirimle 7,5 lira üzerinden gönderilir.

337 sayfa
10 lira

— Öz Yayımları —
S. 44 N. 6
Bahçelievler - Ankara
YÖN - 138

RAŞOMON

«Doğruyu bileceksin. Doğruyu bilmek seni özgür kılacaktır»

Sevgi Sanlı

İnsanoğlunun gerçek peşinde koşması, kurtuluşu gerçekle yüzleşmede araması Sophokles'in Kral Oedipus'u yazdığı günden bu yana bir çok ilginç oyunların ağırlık noktası olmuştur. Fay ile Michael Kanin çiftinin kısa Japon öyküsü üzerine kurdukları «Raşomon» da bunlardan biri.

Byron, gerçeğin öyküden daha acayip olduğunu ileri sürer. Kent oyuncularının kentimize getirdiği oyunun dayandığı «Ormanda» ve «Raşomon'un yazarı Ryunosuke Akutagawa'ya göre gerçek öyküden çok daha az raslanan bir nesne, bir çeşit Anka kuşu.

Oedipus'ta olduğu gibi Raşomon'da da çözülmesi için uğraşan düğüm bir adamı kimin öldürdüğüdür. Raşomon, Oedipus'la, bir cinayeti izleyen oyunların en güçlüsü, en ulusu ile kıyaslanacak nitelikte değil. (Kac yazar çıkmış Sophokles'le hav bulacağı?) Gene de standard bir «policier»nin çok üstüne çıkması rahatca söylenebilir.

Olayı güyle özetleyebiliriz: Bu yıl kadar önce, Kyoto yakınındaki bir ormanda belalı haydut Tajomaru ile karşılaşan bir Samurai öldürülmüş, karısına saldırmıştır. Gerçeğin bu kadar herkesçe teslim edilmekte. Ama yalnız bu kadarı. Haydut, kadın ve koca mahkemede tutuklu ediliyor. (Öykü Samurai bir kadını öldürdüğüne bilmeyenler için) Her birinin olayı anlatması «aşk - hak» - «gıyaset» - «yolsuzluk» gibi ayrı ayrı olur. Ama birinin dediği öbürününkindi tutmaz. Her biri kendi görüşü, kendi inançları, kendi tutkularıyla renklendirilmiş bir «verden»-unu sunar olup bitenlerin. Haydut kıydığı sayısız cesarlara bir yenisini katmakla iktidardır. Alaycı bir güleyle sorar: «Adam öldüren yalnız ben miyim? Sizler kılıç kullanıyorsunuz. Kudretinizle, pa-

ranızla adamın canına okuyorsunuz. Bazen insanların hayrına çalışmış gibi davranıp hesaplarını görüveriyorsunuz. Doğru, kan döktüğünüz yok ama gene de yaşıyorsunuz onları. Acaba hangimizin günahı daha büyük? Sizin mi yoksa benim mi?»

Kadın haydutun bir direğe bağladığı kocasının gözü önünde tecavüze uğradıktan sonra, o gözlerde ne kızgınlık, ne acı, sadece buz gibi bir nefret görüldüğüne, böylesine küçüklük düşüldüğüne gören bir adamı sağ koymak istemediğini söyler.

Samurai'nin dillendirdiği bir kasta bağlılık, bir özüne acıma öyküsüdür. Kendi eliyle hayatına son verdiğini ileri sürer. (Samurai Yasasına uyan soylu bir kişi en olmadık sebeplerle bile kendini öldürebilir. Hatta ölen başbuğlarını öbür dünyada yalnız bırakmamak için samurailerin beşer olan hara-kiri yapmaları olağan sevilirdenmiş.) En çok kocanın dediklerine inanacaktım geldi.

Gene de işin içinden çıkarılır gibi değil. Öldüren kim? Haydut ta, kadın da, koca da benim diye direniyorlar. İşin kütüsü bu karmakarışık davada yavaşlık seyirciye düşüyor. Her tanık gördüklerini doğrudan doğruya seyirciye anlatıyor. Kurtuluşu doğuruyu öğrenmekte arayanlar fena halde sıkılıyor. Çünkü son perde ininceye kadar kimin doğru söylediğini kestirmek imkânsız. Ama fikir çabamaları seven, gerçeğin sade, değişmez, mutlak değil de karışık; kişiye göre değişen ve çok zor ele geçirilen bir şey olduğunu kabul eden daha «sophistique» seyirciler için eğlenceli bir gece.

Oyunun ikinci bölümünde fakir bir oduncunun olayı anlatışı gerçeğe bir dördüncü boyut katıyor. İlk üç öykü birbirinden çok farklı olduğu halde ortaçağ Japonyasına yakışan trajik bir havaları var. Ama aynı sakız

oduncunun ağuna düşünce ortada ne kahramanlık kalıyor, ne tutku, ne şiir. Karı, koca, aşk üğreni bir «farce» havası içinde ele almıyor. Oyun burada düşüyor bir çeşit. Gene de oduncunun öyküsü öncekilerle şirin bir «contrast» meydana getiriyor. Cinayeti işlediğini inkâr eden yalnız o. Oysa bir çıkarı var Samurai'nin ölümünde. Kihemi haraç mezarı satmış Kaatil o mu dersiniz? «Size nasıl geliyorsa böyledir.»

Raşomon'u görünce Pirandello'yu anmamak elde değil. Bazı tefsirlere göre bu ünlü dram yazarının gerçeğin incelenmesinde «dualist» bir görüşe varması, biraz da karısının bir akıl hastası olmasından, gerçeği herkesten farklı görmesinden ileri gelir. Ryunosuke Akutagawa'nın hayatında da bir deli kadın bulunuşu (yazar daha dokuz aylıkken annesi çıldırmış) ilgi çekici bir raslantı.

Raşomon'u Kanin'lerden çok 1892 de doğan, 1927 de daha otuzbeş yaşındayken aşırı bir uyku hapi dozuyla kendini öldüren Japon yazarının eseri sayıyorum. Oyunun en başarılı yerleri Akutagawa'nın öykülerinde şaşılacak bir dramatik yoğunlukla verilen, fazla değişikliğe lüzum kalmadan sahneye aktarılınca saf tiyatro oluveren sahneler.

Öyküden iyi tiyatro çıkışı çok nadirdir. Çoğu zaman sahneye aktarılan öykü ya da roman devekusu gibi ne kustur ne de dev. Kanin'ler kendilerinden ne katmışlarsa pek başarılı olmaları.

Onların düzenledikleri rahip, oduncu ve perukacı üfüsü, Samurai, kadın ve haydut üçlüsü yanında çok zayıf kalıyor. Japon geleneğine göre bir Buda rahibi derin bir insanlık anlayışı, derin bir insanlık sevgisi olan, düşünmeyi bilen adamdır. İnandırıcı olmayan nedenlerle hak yolundan ayrılıp gene inandırıcı olmayan nedenlerle hak yoluna dönmesi Amerikalı yazarların buluşu. Raşomon kapısında bulunan terk edilmiş çocuk, fakir oduncunun bu coşku gösterdiği sefkat insanın için istiyor.

Ama eserin bütününe uymayacağı göz alıcı bir yama olmaktan öteye gitmiyor.

Raşomon'da aslında bir sinema tekniği olan «flash-back»lerden bol bol faydalanılmış. Artık içimi sıkmağa başladı «flash-

Yıldız ve Müşfik Kenter, Raşomon temsilinden sonra

back»ler. Geçen yılların eksantrik esvapları gibi modası geçiyor sanırım. Tiyatro tiyatroluğunu, sinema sinemahığını bilmeli bans kalırsa.

Yıldız Kenter'in oyun düzenini sahnelerin kopmadan birbirine bağlanmasını kolaylaştıracak tempoda, rahat, iddiasız ve özgülü buldum. Işık imkânları oranda iyi kullanılmıştı yalnız Raşomon filmindeki nefes kesici renk ve ışık kompozisyonlarını anmamak elde değil. Dekor kullanışı, giysiler Akutagawa'nın tariflerine uygundu. Laurence Rosenthal'ın hem doğulu hem batılı müzik anlayışını bir araya getirerek yazdığı Raşomon müziği, bestecinin de dediği gibi sadece atmosfer yaratmakla kalmıyor, yer yer dramatik hareketi ateşliyor, hızlandırıyor. Tiyatroda genel olarak geride kullanılan müzik burada sık sık ön plâna geçiyor.

Yıldız Kenter, dokunsalar kırılıverecekmiş gibi görünen, kelebekler gibi uçarcasına yürüyen ama bu narin görünüş altında saklanan enerjiyi, yürekliliği fizik gücünden çok sinir gerginliğinden alan Japon kadını başarıyla canlandırdı. Lotüsler gibi salırken birden bir diş kaplan kesilivermesi, iki erkek kendisi için dövüşürken gözlerinde çıkan muzip parlıklar (Bütün ömrü babaya, kocaya ve oğula boyun eğmekle geçen Japon kadını böyle bir durum karşısında kına yakmaz da ne yapar?) Haydut rolünü oynayan Müşfik Kenter'le ilk öyküde baleyı hatırlatan bir hareket ve duruş güzelliğiyle kapışmaları unutulur gibi değil.

Müşfik Kenter konuşmağa başladığı zaman kulaklarına inanamadım âdeta. Bence Tajomaru kompozisyonunda en başarılı tarafı hayduda çok yakışan, şimdiye kadar kendisinden hiç duymadığım bas-bariton bir ses çikması. Müşfik Kenter'in hançere imkânlarını genişletmesi aramızda doğuştan aktör olan Kenter kardeşlerin en parlak tarafları sesleri değildir. Yıldız sevinilecek bir gelişme. (Lâf

ie müşfik Kenterin etraflarına başarılı oyuncular olarak bir takım oyununa değeri gitmeleri de övülmeğe değer. Şükran Güngör Samurai'de iyiydi. Yalnız azılı haydutla Samurai'nin duello sahnesini hayli acemice buldum. Samurai'ler kılıçları paslanmasını diye cellâtlara para verip idam mahkûmlarının başlarını uçurmayı bir çeşit spor sayarlarmış. (Yeni kılıcını denemek isteyen bir Samurai kafayı tutsülemiş, neşeye evine dönen şisman bir köylüyü bir kılıc darbesiyle kafasının tam ortasından ikiye ayırmış. Başına geleni fark etmeyen köylü yürümeye devam etmiş. Bir tümseğe çarpıp iki eşit parça halinde yere yuvarlanıncaya kadar) Doğrusu Şükran Güngör'de hiç de bu işleri becerecek hal yoktu. Ölümlerin saç-

larını koparıp perukalar hazırlayan perukacı rolünde Kâmuran S. Yüce, Medium'da Çiğdem Selişik yeterli kadar üyler ürperticiydiler. Anne'de Alev Koral, Rahip'te Bülent Koral bekleneni yapıyorlardı. Daha ne yapılır o rollerde? Genco Erkal'a gelince, geleceğin önemli oyuncularından olacak o delikanlı diyecektim, vazgeçtim. Oyun eleştireceğim diye ortaya çıkan kişilerin genç oyuncuların patronluk tasarcasına söz açmaları ayıp kaçıyor bana kalırsa.

Ayşe Sarıgül'ün çevirisi genellikle başarılı. Yalnız bir efsane-oyunda daha arı bir dil kullanılabilir sanırım. Güngör Dilmenci'nin Midas'ın Kulakların büyüğü bir başarıyla yaptığı gibi. Bir efsanede alımadığımız o kadar çok şeyi birden kabule hazırız ki arada, yeni kelimelerde yadırganmıyor.

IMECE

Haziran Sayısı çıktı
MÜRACAAT:
P.K. 373 — ANKARA
YÖN — 041

refah yolu

TASARRUFLARINI
ZİRAAT BANKASINDA
TOPLAYANLARA AÇIKTIR

TÜST

ZİRAAT BANKASI

İŞSİZLİK

MADE IN ÖZEL TEŞEBBÜS T.M.

- DİLE BENDEN NE DİLERSEN!
- KARIN TOKLUĞUNA BİR İŞ BUL
DA GÖRELİM BAKALIM....

- İŞİNİZ?
- VATANDAŞLIK...

Önce var mı, yok mu diye tartışıldı. Açığı ne kadar, gizlisi ne kadar?. Bu arada sabrı taşan işsizlik çıplak ayakla Meclisin önüne kadar geldi. Evet, işsizlik mevcuttu

GİZLİ İŞSİZLİK

AÇIK İŞSİZLİK

İŞÇİLERİN HAKKI VAR KARDEŞ, İNSAN İŞSİZLİKTEN PATLIYOR VALLAHİ!

- YAPACAK İŞ YOKSA DAHA İYİ YA! OTURUP KEYİFLERİNE BAKSINLAR ÖYLE İSE....

ÖZEL TEŞEBBÜS — İŞTE BÖYLE ÇEKERSİN SERMAYEYİ, MECLİSİNİN DE, BASINININ DA, İŞÇİSİNİN DE AKLI BAŞINA GELİR. İHTİLAL YAPIP İŞİMİZİ BOZARLAR, ÖYLEMİ? GÖRSÜNLER ŞİMDİ.

İŞSİZLİK ALDI YÜRÜDÜ...

ALDI BAKALIM İŞÇİ NE DEDİ:
— ESİR-İ İKTİSADIN OLDUM!
EY DİDARI HÜRRIYET
GERÇİ KURTULDUK
ESARETTEN...

TÜRKİYENİN YENİ DÖVİZ KAYNAKLARI...